

บทที่ 7

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

สรุป

‘ชนชั้นนำ’ คือกลุ่มบุคคลผู้มี**ฮาบิตุส**และทุนที่มีคุณค่าที่สังคมยอมรับและให้การยกย่อง ไม่ว่าจะเป็ชชาติกำเนิด สถานภาพในสังคม หน้าที่การงาน และความรู้ความสามารถที่โดดเด่นแตกต่างจากคนอื่น การที่คนในสังคมยอมรับการมีอยู่ของชนชั้นนำในพื้นที่ทางสังคม ก็หมายถึงการที่คนในสังคมยอมรับอย่างไม่สงสัยในตำแหน่งของตนเองในฐานะผู้ถูกรอบงำ และตำแหน่งของชนชั้นนำในฐานะชนชั้นครอบงำ สภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในสังคม ที่ผู้ครอบงำและผู้ถูกรอบงำร่วมมือกันสร้างขึ้นผ่าน**ฮาบิตุส**ที่ดำรงอยู่ในปัจเจกบุคคล ผ่าน**ฮาบิตุสของชนชั้น** (*class habitus*) และผ่าน**ยุทธศาสตร์**ที่เกิดขึ้นภายในสนาม (*field*)

ตาราง 7.1 สนามของชนชั้นนำไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

| | สนาม (field) | | | | | |
|--------------------------------|----------------|-------------------|------------|--------|--------------------------------|-------|
| | สถาบันกษัตริย์ | การเมืองการปกครอง | ระบบราชการ | ธุรกิจ | วรรณกรรม ความคิด ความรู้ | ศาสนา |
| กษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | |
| ขุนนาง | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| พ่อค้าขุนนางชาวจีน | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | | ✓ |
| ปัญญาชนเจ้า | ✓ | ✓ | ✓ | | ✓ | |
| ปัญญาชนพระ | ✓ | | | | ✓ | ✓ |
| ปัญญาชนสามัญชน | | ✓ | | | ✓ | |

ชนชั้นนำไทยแต่ละกลุ่มมีลักษณะและพัฒนาการแตกต่างกันไปตามแต่เงื่อนไขทางการเมืองและสังคม ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ชนชั้นนำไทยแบ่งออกได้เป็นสี่กลุ่มหลักๆ คือ กษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง พ่อค้าขุนนางจีน และปัญญาชน กษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์คือกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมสูงที่สุดและมีจำนวนและชนิดของทุนมากที่สุด โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชนชั้นสูงที่กลุ่มอื่นๆ ไม่สามารถมีได้ เพราะเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด กลุ่มขุนนาง คือ กลุ่มที่มีทุนทุกชนิดในปริมาณที่รองจากกลุ่ม

แรก แต่ขุนนางบางตระกูลก็สะสมทุนจนสามารถทำทายสถานะของชนชั้นนำกลุ่มแรกได้ ในขณะที่กลุ่มพ่อค้าขุนนางจีนมีสถานะในสังคมไทยค่อนข้างต่ำเพราะอพยพมาจากประเทศจีนมาตั้งรกรากในประเทศไทย มีทุนเศรษฐกิจสูงแต่ไม่มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์แบบไทย อันเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงความเป็นชนชั้นนำในสังคมไทย โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับเจ้านายเชื้อพระวงศ์และขุนนาง พ่อค้าขุนนางจีนก็ได้เข้าสู่พื้นที่ทางการเมือง โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นเจ้าภาษีนายอากรหรือรับสัมปทานกิจการอื่นๆ จากรัฐ และพยายามสร้างทุนสัญลักษณ์ในรูปวัตถุ เช่น โรงเจ สะพาน วัด โบสถ์ ฯลฯ เพื่อช่วยในการกำหนดตำแหน่งในพื้นที่ทางสังคม และช่วยเพิ่มตำแหน่งในสนามของศาสนา การสร้างวัตถุเช่นนี้ขุนนางก็กระทำกันซึ่งมีผลในการเพิ่มตำแหน่งในสนามของศาสนา เช่นกัน เช่น การสร้างวัดประจำตระกูล การสร้างวัตถุเพื่อสาธารณประโยชน์ที่มีชื่อของผู้สร้างหรือตระกูลผู้สร้าง จะเป็นการสร้างการจดจำให้กับผู้พบเห็นทั่วไป และสร้างการระลึกที่เชื่อมโยงกันในการกระทำที่อาจเคยเกิดขึ้นในอดีตและหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในสนามหนึ่งๆ หรือในหลายๆ สนาม ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการพยายามรักษาตำแหน่งในพื้นที่สังคมและในสนามเอาไว้

ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำสามกลุ่มแรกนี้เป็นไปอย่างใกล้ชิด อาจด้วยการทำธุรกิจร่วมกันและหรือด้วยการแต่งงาน การมีความสัมพันธ์ระหว่างกันนำไปสู่การเสริมเพิ่มและเติมเต็มทุนที่แต่ละกลุ่ม ไม่มีหรือมีน้อย โดยปรากฏว่าทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ของกษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ เป็นทุนที่มีคุณค่าต่อการเป็นชนชั้นนำในสังคมไทยมาก เพราะสถาบันกษัตริย์เป็นหนึ่งในสถาบันที่คนไทยเคารพนับถือ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่แสดงถึงการเป็นสมาชิกในพื้นที่สถาบันกษัตริย์เป็นสิ่งที่มีความหมายได้ยาก และคนในสังคมยอมรับ ขุนนางและพ่อค้าขุนนางจีนจึงแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งสัญลักษณ์ที่หายากนี้ การรับราชการ การถวายตัวเป็นมหาดเล็กหรือนางข้าหลวงรับใช้ และการแต่งงานโดยการถวายตัวบุตรสาวเข้าไปเป็นเจ้าจอมหรือนางสนม จึงเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้อยู่บ่อยครั้งเพื่อให้ได้เข้าใกล้ตำแหน่งที่จะสามารถสร้างสัญลักษณ์ที่มีความหมายได้ยากนี้ได้ แม้จะไม่เหมือนสัญลักษณ์ที่ได้มาแต่กำเนิดก็ตาม

บทบาทของกษัตริย์และพระราชวงศ์ถูกยกให้สูงขึ้นภายหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ห้า แต่กลุ่มขุนนางซึ่งถูกลดบทบาทลงส่วนหนึ่งได้ก้าวเข้าสู่ระบบราชการด้วยสถานภาพของข้าราชการผู้มีการศึกษาและมีความรู้ความสามารถเฉพาะทาง การปฏิรูปนี้ไม่ได้ส่งผลต่อกลุ่มพ่อค้าขุนนางจีนมากนัก เพราะนอกเหนือจากโรงสีข้าว ร้านค้า การเป็นเจ้าภาษีนายอากร ธุรกิจของพ่อค้าขุนนางจีนยังได้ขยายไปสู่ธุรกิจปูนซีเมนต์โดยการร่วมทุนกับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ธุรกิจภาพยนตร์ ขนส่ง เครื่องดื่ม ธนาคาร ฯลฯ และแม้จะมีการยกเลิกการเก็บภาษีโดยเอกชนในสมัยรัชกาลหกซึ่งส่งผลอย่างมากต่อพ่อค้าขุนนางจีน โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำการค้าภายใต้ระบบอุปถัมภ์ แต่พ่อค้าขุนนางจีนหลายกลุ่มก็ปรับตัวโดยการพาตนเองและครอบครัวเข้าสู่ระบบราชการ โดยการ

ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก และถวายตัวบุตรสาวเข้าไปเป็นเจ้าจอมหรือนางสนม ในขณะที่กลุ่มการค้าที่ไม่ได้อิงกับระบบอุปถัมภ์ก็ยังดำเนินธุรกิจต่อเนื่องมา เช่น ธุรกิจของตระกูลหวังหลี เป็นต้น

สำหรับกลุ่มปัญญาชนก่อน 2475 แบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก คือ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และพระ ที่มีการศึกษามีความรู้มากและมีสถานภาพทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับ เช่น รัชกาลที่สี่ เป็นต้น กลุ่มที่สองคือสามัญชนที่ได้รับการศึกษา สนใจสภาพการบ้านการเมือง โดยทั่วไป ได้เรียนรู้ความเป็นไปในต่างประเทศ และเมื่อเห็นสภาพปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในประเทศไทยจึงเกิดความต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างในประเทศตะวันตก จึงแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ด้วยการเขียนหนังสือ บทความในหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ปัญญาชนในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์ นักข่าว นักเขียน ฯลฯ เมื่อจุดยืนของปัญญาชนกลุ่มนี้มุ่งหวังไปที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมและโครงสร้างอำนาจ จึงไม่พบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาชนสามัญชนกับชนชั้นนำกลุ่มอื่น ไม่ว่าจะโดยการทำธุรกิจ หรือการแต่งงาน

ตำแหน่งในสนามต่างๆ ของชนชั้นนำในช่วงเวลานี้ แม้จะมีความชัดเจนในสถานะทางสังคม และมีความเด่นชัดในการมีตำแหน่งในพื้นที่ทางสังคมและในสนาม ซึ่งส่วนหนึ่งเพราะการเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ทำให้โครงสร้างสังคมมีลักษณะเป็นปิรามิดฐานกว้างแต่ยอดแคบ อำนาจทางการเมืองจึงกระจุกตัวอยู่ในคนไม่กี่กลุ่ม ไม่กี่ตระกูล อีกส่วนหนึ่งเพราะระบบศักดินาที่ทำหน้าที่กำหนดสถานะ ตำแหน่งในพื้นที่ทางสังคมและการเมือง ชนชั้นนำแต่ละกลุ่มมีตำแหน่งในสนามอื่นๆ นอกจากที่อยู่โดยอาชีพหรือสถานะ โดยชนชั้นนำเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และพ่อค้าขุนนางชาวจีนต่างแบ่งปันพื้นที่ของตนให้กลุ่มอื่นสามารถเข้ามามีตำแหน่งได้ ทั้งนี้ก็เพราะการสร้างความสัมพันธ์จะเป็นการช่วยเพิ่มพูนและเสริมเติมทุนที่ตนเองขาดหายไป อันเป็นการเอื้อประโยชน์ที่ต่างฝ่ายต่างสมยอมเพื่อการผูกขาดการสร้างและการผลิตซ้ำทุนนั่นเอง แต่สำหรับปัญญาชน พื้นที่ที่แสดงทุนของความเป็นปัญญาชนถูกแบ่งปันให้กับกลุ่มเจ้าและขุนนาง เพราะถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความรู้ มีการศึกษา ที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่มีเนื้อหาที่แสดงถึงทุนที่ตนเองมี และแตกต่างจากคนทั่วไป หรือก็คือเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับทุนและตำแหน่งครอบงำของกลุ่มตนเอง พื้นที่ที่ชนชั้นนำแสดงทุนประเภทต่างๆ มีเนื้อหาดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 7.2 สนามต่างๆ ของชนชั้นนำหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

| ชนชั้นนำ | สนาม (field) | | | | | |
|---------------------------------|--------------------|---------------------------|----------------|--------|--------------------------------|-------|
| | สถาบัน กษัตริย์ | การ เมืองการ ปกครอง | ระบบ ราชการ | ธุรกิจ | วรรณกรรม ความคิด ความรู้ | ศาสนา |
| กษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | |
| ข้าราชการ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | |
| พ่อค้าขุนนางชาวจีน | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | | |
| นักการเมือง/นักการเมืองท้องถิ่น | | ✓ | ✓ | ✓ | | |
| ปัญญาชนเจ้า | ✓ | ✓ | ✓ | | ✓ | |
| ปัญญาชนพระ | | ✓ | | | ✓ | ✓ |
| ปัญญาชนสามัญชน | | ✓ | | | ✓ | ✓ |

ชนชั้นนำไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แบ่งออกได้เป็นห้ากลุ่ม โดยนักการเมืองและนักการเมือง/นักธุรกิจท้องถิ่น เป็นกลุ่มใหม่ที่ถือกำเนิดเพิ่มขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งตัวแทนประชาชนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภา โดยทั่วไปชนชั้นนำกลุ่มนี้มีชนิตและปริมาณทุนไม่มากนักเมื่อเทียบกับเจ้านายราชสกุล ข้าราชการ และพ่อค้ายกธุรกิจชาวจีน ยกเว้นแต่กลุ่มที่เป็นเจ้าเมืองเดิม หรือข้าราชการในระบบเดิมที่ผันตัวเองเป็นนักการเมือง ก็จะเป็นกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์อยู่มาก เพียงพอกับการมีตำแหน่งในพื้นที่การเมืองระบบใหม่ ในขณะที่กลุ่มกษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ในระบบการเมืองใหม่ได้ถูกกลบตาพดอย่างมาก แต่บทบาทในทางสังคมและการเมืองของกษัตริย์ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ และลูกหลานราชสกุลได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งในสมัยรัฐบาลเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นอกจากการรื้อฟื้นประเพณีและพิธีการต่างๆ โดยรัฐบาลแล้ว การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริจัดตั้งโครงการต่างๆ ก็มีผลในการเริ่มเสริมสร้างสถานะและการมีตำแหน่งบทบาทในทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม ในรูปของการพัฒนา อันเป็นการเร่งสร้างความชอบธรรมในการคืนสู่ตำแหน่งชนชั้นครอบงำในสังคมไทย โครงการต่างๆ ที่ถูกบริหารจัดการโดยเจ้านายเชื้อพระวงศ์และข้าราชการระดับสูงที่เกี่ยวข้อง ยังผลให้เกิดกลุ่มปัญญาชนเจ้า และกลุ่มคนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างการเป็นข้าราชการกับการมีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่เข้าใกล้สถาบันกษัตริย์ เช่น องคมนตรี เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ฯลฯ

การปฏิรูประบบราชการและระบบการศึกษาในรัชกาลที่ห้า และการปฏิวัติในปี 2475 ทำให้ข้าราชการค่อยๆ ทวีบทบาทของตัวเอง และกลายเป็นชนชั้นนำเข้ายึดกุมอำนาจทางการเมืองด้วยการเข้าไปมีตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ฯลฯ และด้วย

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่สามารถแต่งตั้งข้าราชการประจำให้เข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภานิติบัญญัติ ฯลฯ แม้เมื่อเกิดการปฏิรูปการเมืองในปี 2540 ที่มีบทบัญญัติห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการก็ยังคงพยายามรักษาตำแหน่งในพื้นที่การเมืองด้วยการเข้าไปเป็นกรรมการในรัฐวิสาหกิจต่างๆ

สำหรับกลุ่มพ่อค่านักธุรกิจชาวจีน แม้จะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการกีดกันคนจีนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีทำให้พ่อค่านักธุรกิจมีบทบาทในทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะการร่วมมือกันทางธุรกิจเพื่อรักษาความมั่งคั่งของทุนเศรษฐกิจไว้ในกลุ่มของตนเอง ในทางการเมืองพ่อค่านักธุรกิจชาวจีนยังพยายามรักษาตำแหน่งของกลุ่มในพื้นที่การเมือง ด้วยการเป็นนายทุนพรรคการตั้งพรรคการเมือง และปัจจุบันด้วยการเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยตรง

ในด้านการศึกษา นอกจากเจ้านายราชสกุลที่ได้ศึกษาต่อยังต่างประเทศแล้ว ข้าราชการก็ยังเป็นกลุ่มที่ได้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศอาจด้วยทุนของครอบครัวหรือในนามทุนรัฐบาล สำหรับพ่อค้าชาวจีนซึ่งมีทุนเศรษฐกิจมาก ได้ส่งบุตรหลานของตนศึกษาต่างประเทศจนจบการศึกษา ระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโท ทำให้ชนชั้นนำทั้งสามกลุ่มนี้มีทุนในการศึกษาที่ทัดเทียมกัน

ปัญญาชนเป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงจากช่วงก่อน 2475 น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ มาก กล่าวคือยังคงเป็นกลุ่มที่มีทุนที่อยู่ในรูปฮาบิตุสเป็นคุณสมบัติที่เด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นการชอบอ่านหนังสือ ชอบศึกษาหาความรู้ใหม่ มีมุมมองความคิดที่ต่างออกไปจากคนทั่วไปในสังคม มีความกล้าแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ และการมีความสามารถทางภาษา และยังคงไม่สร้างการผูกสัมพันธ์กับกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นการเฉพาะ ยกเว้นผู้ที่คอยติดตามผลงานและบริโศกผลงานของปัญญาชนคนนั้นๆ

เมื่อพิจารณาชนชั้นนำทั้งห้ากลุ่ม ปรากฏว่าเจ้านายราชสกุล ข้าราชการ และพ่อค่านักธุรกิจชาวจีน ก็ยังคงรักษาการเป็นกลุ่มชนชั้นนำด้วยการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ร่วมกันสร้างและแบ่งปันทุนกันระหว่างกลุ่มเพื่อเสริมสร้างทุนที่กลุ่มของตนเองมีอยู่น้อย แบ่งปันพื้นที่ในสนามของตนเอง เพื่อรักษาการมีตำแหน่งในสนามของชนชั้นนำกลุ่มอื่น วิธีการที่พบบ่อยเพื่อใช้ในการสร้างและผลิตซ้ำทุน โดยเฉพาะทุนทางสังคมที่จะนำมาซึ่งทุนชนิดอื่นๆ และตำแหน่งในสนามอื่นๆ คือ การแต่งงาน เพราะเป็นวิธีการที่จะทำให้ได้มาซึ่งทุนชนิดต่างๆ อย่างถาวร อย่างไรก็ตามการแต่งงานกันภายในกลุ่มเดียวกันก็ยังมีอยู่มากเพื่อรักษาและเพิ่มทุนชนิดของทุนที่โดดเด่นของกลุ่ม และตำแหน่งของการครอบงำเอาไว้ เช่นการแต่งงานระหว่างลูกหลานราชสกุลด้วยกันเองดังคำพังเพยที่ว่า ‘กึ่งทองใบหยก’ สำหรับการร่วมมือกันทางธุรกิจพบมากระหว่างนักธุรกิจด้วยกันเอง แต่สำหรับการร่วมมือทางธุรกิจระหว่างข้าราชการ นักธุรกิจ และหรือเจ้านายราชสกุลแม้จะยังพบอยู่บ้างแต่ก็ในรูปแบบที่แตกต่างออกไป เช่น การที่นักธุรกิจเชิญข้าราชการระดับสูงเข้าไปเป็นกรรมการหรือถือหุ้นในบริษัท หรือการร่วมมือกับนักการเมืองในรูปของการ

เอื้อประโยชน์ที่ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ซึ่งเป็นที่มาของการคอร์รัปชัน การสร้างความร่วมมืออีกรูปแบบหนึ่งระหว่างชนชั้นนำทั้งสามกลุ่มโดยเฉพาะในทางการเมือง ที่ปรากฏในเวลาต่อมา คือ ผ่านสถาบันการศึกษาชั้นสูง ที่ปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งสร้างเครือข่ายชั้นดีระหว่างข้าราชการทหารและพลเรือน พ่อค้ายักธุรกิจ และนักการเมือง

การศึกษาทั้งจากสถานศึกษาในระดับมัธยมและอุดมศึกษา และจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงคือ วปอ. คือแหล่งบ่มสร้างทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนทางสังคมให้กับชนชั้นนำหลายๆกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นเจ้านายราชสกุล นักธุรกิจ ข้าราชการ หรือแม้แต่แก่นักการเมือง ในขณะที่กลุ่มนักการเมืองและนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งอาจผันตัวจากการเป็นขุนนาง เจ้าเมืองเดิม หรือนักธุรกิจท้องถิ่น แต่มีทุนสัญลักษณ์จากตำแหน่งเดิมก็จะกลายเป็นทุนที่สำคัญสำหรับการมีตำแหน่งในสนามทางการเมืองภายใต้โครงสร้างการเมืองใหม่ และสุดท้ายคือ ปัญญาชน ปัญญาชนเจ้าและปัญญาชนพระต่างมีตำแหน่งในสนามของตนเองอยู่แล้ว แต่ด้วยบทบาทของปัญญาชนทำให้การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มอื่นๆ เพื่อเข้าไปมีตำแหน่งในสนามอื่น จะต้องถูกพิจารณาอย่างดีเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับคุณสมบัติของการเป็นปัญญาชนและศักดิ์ศรีของตำแหน่งในพื้นที่เดิมของตน ไม่ต่างจากปัญญาชนสามัญชนที่คุณสมบัติและการมีตำแหน่งในสังคมไทยไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือเป็นกลุ่มที่ยังคงมีบุคลิกที่แปลกแยกจากชนชั้นนำกลุ่มอื่นๆ แต่มีบทบาทอย่างเข้มข้นในการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ไม่ว่าจะเป็นการเมืองยุคที่ปกครองโดยเผด็จการหรือยุคที่ปกครองด้วยรัฐธรรมนูญ

ตัวอย่างชนชั้นนำไทยปัจจุบันจากกรณีศึกษาทราวย คือ คุณปาน คุณชายเทพ พลเอกภักดี คุณไท คุณหนึ่ง และคุณหญิงวัน กรณีศึกษาทราวยล้วนแล้วแต่เป็นผู้สืบทอดทุนและตำแหน่งในสนามของตระกูลทั้งสิ้น (โปรดดูตาราง 6.1) ไม่ว่าจะเป็นคุณปานและคุณชายเทพที่มีตำแหน่งอยู่ในสนามสถาบันกษัตริย์ตั้งแต่กำเนิด แต่ก็สืบทอดเจตนารมณ์ของการเป็นลูกหลานราชสกุลที่จะต้องทำประโยชน์เพื่อสังคมโดยการเข้าสู่พื้นที่ทางการเมือง ระบบราชการ และมูลนิธิการพัฒนา คุณไทและคุณหนึ่งที่เป็นลูกหลานนักธุรกิจ นักการเมือง ก็สืบทอดตำแหน่งในพื้นที่ทางธุรกิจและพื้นที่ทางการเมือง อีกทั้งยังได้เข้าไปสู่การมีตำแหน่งในพื้นที่กีฬา จากการผลิตซ้ำของสถานศึกษาในต่างประเทศที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับกีฬา และการผลิตซ้ำของบรรพบุรุษในครอบครัวที่ชอบเล่นกีฬาและจบการศึกษาจากต่างประเทศเช่นเดียวกัน พลเอกภักดีก็ยังคงรักษาตำแหน่งในพื้นที่ทางราชการจากที่บรรพบุรุษเคยเป็นขุนนางรับใช้พระมหากษัตริย์ และตำแหน่งในพื้นที่การเมืองจากที่บิดาเคยเป็นนักการเมือง และคุณหญิงวันซึ่งเป็นบุตรเจ้าสาว แม้จะไม่ได้สืบทอดมรดกของตระกูลเพราะเป็นภริยาของบุตรหลานเพศชาย แต่ก็ยังคงรักษาตำแหน่งในพื้นที่ธุรกิจด้วยการสร้างธุรกิจร่วมกับสามี และด้วยการมีตำแหน่งเป็นกรรมการในหลายๆ บริษัทของตระกูล

ตำแหน่งของการแสดงความคิดเห็นอันเป็นการสืบทอดทุนจากจากคุณยายที่เคยอยู่ในวัง ซึ่งเท่ากับเป็นการสืบทอดทุนประเภทหนึ่งของกลุ่มเจ้านายราชสกุลด้วย

ตำแหน่งที่กรณีศึกษาดำรงอยู่ในแต่ละสนาม (field) จัดเป็นตำแหน่งในพื้นที่อำนาจที่จะต้อง มีชนิดและปริมาณของทุนอยู่ในปริมาณมากซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นทุนที่สืบทอดจากครอบครัวผ่าน สถาบันต่างๆ และกรณีศึกษาก็จะต้องใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อสร้างและผลิตซ้ำทุนที่มีเพื่อรักษา ตำแหน่งครอบงำในพื้นที่อำนาจในสนามได้ ฉะนั้นตำแหน่งของความเป็นชนชั้นนำในพื้นที่ทาง สังคมจึงเกิดขึ้นจากการต่อสู้ภายในแต่ละสนาม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสนามต่างๆ ที่ชนชั้นนำมี ตำแหน่งอยู่

ในแง่ของยุทธศาสตร์เพื่อผลิตซ้ำความเป็นชนชั้นนำ ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลทุติยภูมิของ ชนชั้นนำและข้อมูลกรณีศึกษา ได้พบว่า ยุทธศาสตร์สำคัญได้แก่ ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร ยุทธศาสตร์การสืบมรดก ยุทธศาสตร์การแต่งงาน ยุทธศาสตร์ การศึกษา ยุทธศาสตร์การดำรงรักษาสถานะทางสังคม

อภิปราย

การทำความเข้าใจการผลิตซ้ำชนชั้นนำในประเทศฝรั่งเศส บูร์ดิเยอได้สร้างมโนทัศน์เรื่อง *ฮาบิตัส* ยุทธศาสตร์ และสนามขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและโครงสร้างที่มีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา และแสดงออกให้เห็นด้วยการปฏิบัติ และเมื่อนำมโนทัศน์ข้างต้น รวมกับมโนทัศน์เรื่องทุน การครอบงำ และชนชั้น ได้ทำให้เห็นกระบวนการผลิตซ้ำชนชั้นนำ เพราะการสืบทอดตำแหน่งหรือรักษาตำแหน่งของชนชั้นนำในสนามและในพื้นที่ทางสังคม เป็น ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง *ฮาบิตัส* ของบุคคล *ฮาบิตัส* ของชนชั้น และยุทธศาสตร์ ด้วยทุนชนิดต่างๆ ภายใต้อ สนามและหรือพื้นที่ทางสังคมโดยไม่สามารถแยกอธิบายเป็นขั้นตอนได้ ตัวอย่างเช่น พ่อค้าขุนนาง จีนที่ทำธุรกิจโดยอิงกับการอุปถัมภ์จากเจ้านายราชวงศ์ ทำการถวายตัวเป็นมหาดเล็ก หรือการถวาย ตัวบุตรสาวเป็นเจ้าจอม นางสนม เพราะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจใหม่ได้ นั้น ได้ใช้ยุทธศาสตร์การแต่งงานซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ (reproduction strategy) เป็นเครื่องมือสำหรับยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยน (reconversion strategy) นั้นเพราะภายหลังจากที่ พ่อค้าขุนนางชาวจีนอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ก็ได้เรียนรู้ว่าการรักษาหรือ ปรับเปลี่ยนตำแหน่งในสนาม ยุทธศาสตร์ชนิดใดที่จะถูกนำมาใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งทุนที่มีคุณค่าต่อ การกำหนดตำแหน่งในพื้นที่สังคม หรือการที่กลุ่มพ่อค้าขุนนางชาวจีนที่อพยพจากประเทศจีน แทบจะไม่มีทุนวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมในสังคมไทย เมื่อพ่อค้าขุนนางจีนใช้ทุน วัฒนธรรมในรูป *ฮาบิตัส* ของตนเอง อันได้แก่ ความขยัน อดทน สู้งาน สร้างทุนเศรษฐกิจจนมั่งคั่ง จึง ได้ใช้ทุนเศรษฐกิจของตนเอง ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาในสถานศึกษาชั้นดีทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ และเมื่อพ่อค้าขุนนางจีนอยู่ในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาหนึ่งได้ค่อยๆ รับรู้ถึงและ

จาร์กกลงไปใน*ฮาบิตุส*ว่า หนึ่งในเงื่อนไขของการเป็นชนชั้นนำ คือ การศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาจากสถานศึกษาชั้นนำในต่างประเทศ เพราะสถานศึกษาเหล่านั้นจะผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมของชนชั้นนำและนำมาซึ่งทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์ให้กับบุตรหลานของตนได้ นอกจากนี้พ่อค้าชาวจีนยังสร้างวัตถุ เช่น โรงเจ สะพาน มุลินี หรือในปัจจุบันก็เป็นในรูปของการเป็นผู้สนับสนุนสถานศึกษา ให้ทุนการศึกษา สร้างตึกในโรงพยาบาล ฯลฯ เหล่านี้ได้กลายเป็นทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์อันเกิดจากการแปลงทุนเศรษฐกิจ โดยจะมีผลในการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา เพราะได้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ และจะเป็นการยกฐานะจากการเป็นเศรษฐีนักธุรกิจ หรือผู้มั่งคั่ง ให้ได้รับการยอมรับและได้รับการยกฐานะจากสังคมให้อยู่สูงกว่าเศรษฐีธรรมดา ดังนั้นการแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนวัฒนธรรมในรูปการศึกษาและทุนสัญลักษณ์ จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ปรากฏในสังคมไทยถึงการใช้ยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนเพื่อปรับปรุงและรักษาตำแหน่งของพวกเขาในสนามและในพื้นที่ทางสังคม

สภาพที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่า ภายในสังคม ‘ความเป็นชนชั้น’ เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในตัวบุคคลและโครงสร้างสังคมในนามของ*ฮาบิตุส* การแสวงหาทุนที่ตนเองไม่มีหรือมีน้อยเป็นหนึ่งในวิธีการที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการครอบงำและการมีอยู่ของ*ฮาบิตุส*ของชนชั้น เพราะได้เกิดการต่อสู้และความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในสนามแห่งอำนาจภายในสนามการเมือง ฉะนั้นการรับรู้ถึงการมีอยู่ของชนชั้น การครอบงำและถูกรอบงำของชนชั้นด้วยทุนชนิดต่างๆ และด้วยการปฏิบัติ และยอมรับการครอบงำด้วยการแสวงหาเพื่อให้ได้มาและรักษาไว้ซึ่งทุนที่ครอบงำด้วยยุทธศาสตร์ จึงเป็นกระบวนการสร้าง*ฮาบิตุส*ดังที่บูร์ดิเออได้กล่าวไว้ว่า *ฮาบิตุส*เป็นระบบการแสดงออกของปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและโครงสร้างโดยไม่มีกรวางแผน การควบคุมและการชี้นำ

บูร์ดิเออเสนอโมโนทัศน์เรื่อง ‘*ฮาบิตุส*’ ในการก้าวข้ามปัญหาทวินิยมระหว่างตัวแสดงและโครงสร้าง ส่วนรวมและส่วนย่อย ผ่านการอธิบายเรื่อง ‘ชนชั้น’ โดย ‘การแสดงออกของ*ฮาบิตุส*ของชนชั้นนำ’ ในเรื่องต่างๆ เป็นตัวอย่างที่ดีในการพิสูจน์การแก้ปัญหาทวิภาวะ บูร์ดิเออเสนอให้พิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและโครงสร้างที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาที่ไม่สามารถชี้ชัดลงไปว่าโครงสร้างก่อให้เกิดการกระทำของปัจเจกบุคคล หรือการกระทำของปัจเจกบุคคลนำไปสู่โครงสร้าง และเมื่อจะพิจารณาการแสดงออกใดๆ หรือปรากฏการณ์ใดๆ ก็จะต้องพิจารณาทั้งตัวแสดงและโครงสร้างไปพร้อมๆ กัน ไม่สามารถแยกพิจารณาแบบแยกส่วนเหมือนที่แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) (1986) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทุกอย่างเกิดในและผ่านบางจุดบางช่วงของบริบทของช่วงชีวิต โครงสร้างต่างๆ เป็นทั้งวิธีการและเป็นทั้งผลลัพธ์ของการกระทำที่จะกลับมาจัดโครงสร้างใหม่อีกครั้ง โครงสร้างจึงไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายนอกตัวแสดง อีกทั้งไม่ใช่เงื่อนไขบังคับ แต่โครงสร้างเป็นทั้งเงื่อนไขและเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวแสดงสามารถกระทำการต่างๆ ได้ คุณสมบัติของโครงสร้างของระบบสังคมจึงถูกทำซ้ำอย่างต่อเนื่องในการผลิตและผลิตซ้ำ และกิด

เคนส์ได้เสนอว่าในการพิจารณาโครงสร้างและการกระทำของตัวแสดงจะต้องถูกพิจารณาแยกส่วน โดยโครงสร้างและการกระทำของตัวแสดงเหมือนเหรียญสองด้านที่ต้องอยู่ด้วยกันแต่ไม่สามารถมองเห็นทั้งสองด้านได้ในเวลาเดียวกัน ข้อเสนอของกิดเคนส์เป็นการพิจารณาที่อิงกับความคิดเชิงโครงสร้างส่งผลให้การพิจารณาจำเป็นต้องเป็นแบบแยกส่วน

นอกจากนี้สำหรับบุรีดิเออการพิจารณาปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงและโครงสร้างที่เป็นเหตุของการกระทำจะไม่ถูกจำกัดอยู่กับสถานที่หนึ่งและช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น เพราะการกระทำอันเกิดจาก*ฮาบิตัส* เป็นเรื่องของการรับรู้ เรียนรู้ และสั่งสมจากอดีตและแสดงออกในปัจจุบันด้วยการที่*ฮาบิตัส*มีปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างในปัจจุบัน คำว่าโครงสร้างของบุรีดิเออไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เป็นามธรรม เช่น กฎ บรรทัดฐาน ฯลฯ แต่ยังหมายถึงปัจเจกบุคคลอื่นๆ กลุ่มคน กลุ่มสังคม ฯลฯ ด้วย '*ฮาบิตัส*' จึงแสดงให้เห็นถึงอดีตและปัจจุบัน ปัจเจกบุคคลและโครงสร้าง

'การผลิตซ้ำ' เป็นอีกมโนทัศน์หนึ่งที่ถูกสร้างเพื่อหยุดปัญหาวินิม เพราะการผลิตซ้ำเป็นการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ บ่มเพาะ และแสดงออกผ่านการทำหน้าที่ของ*ฮาบิตัส*ของชนชั้น ปฏิบัติซ้ำๆ ของชนชั้นนำแต่ละกลุ่ม แม้เวลาจะผ่านไป แต่วิถีการปฏิบัติไม่ได้เปลี่ยนไป ดังเช่นที่ชนชั้นนำในแต่ละกลุ่มได้เรียนรู้แล้ววิธีการใด คือ วิธีการที่มีประสิทธิภาพในการก้าวสู่ตำแหน่งชนชั้นนำและรักษาตำแหน่งชนชั้นนำในพื้นที่สังคม เช่น นักธุรกิจเลือกที่จะแต่งงานกับนักธุรกิจด้วยกันเองเพื่อเพิ่มพูนความมั่งคั่งและตอกย้ำตำแหน่งของตนเองในสนาม เช่น ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ปรากฏการแต่งงานระหว่างบุตรหลานตระกูลหวังหลีกกับตระกูลดำซ่า หลัง 2475 ก็ยังปรากฏการแต่งงานรูปแบบนี้อยู่ เช่น การแต่งงานระหว่างนายสนั่น อังอุบลกุล กับนางฉวีภา วัธนเวคิน หรือการที่นักธุรกิจชาวจีนและขุนนางข้าราชการแต่งงานกับบุตรหลานเจ้านายราชสกุลเพื่อเพิ่มพูนทุนสัญลักษณ์และทุนทางสังคมที่ตนเองขาดหายไป เช่น ก่อน 2475 การถวายเป็นบุตรสาวเพื่อเป็นเจ้าจอมนางสนมเป็นรูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ที่พบบ่อยทั้งพ่อค้าขุนนางชาวจีน และขุนนางข้าราชการ หลัง 2475 รูปแบบนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ เช่น นายอานันท์ ปันยารชุน กับ ม.ร.ว.สกลศรี สกกุลเดิม จักรพันธ์ นายบัญชา คำซ่า กับม.ร.ว.สอองควรรณ สกกุลเดิม เทวกุล หรือกรณีศึกษาที่เป็นชนชั้นนำปัจจุบัน ก็ยังปรากฏแบบแผนนี้อยู่ คือ คุณไท และคุณหนึ่ง ที่แต่งงานกับลูกหลานราชสกุล นอกจากการแต่งงาน รูปแบบการผลิตซ้ำเพื่อสร้างและเพิ่มพูนทุนชนิดอื่นๆ ยังคงปรากฏาก่อน 2475 จนกระทั่งชนชั้นนำไทยที่เป็นกรณีศึกษาในปัจจุบัน คือ การมีบุตรชาย การสืบทอดมรดกหรือกิจการให้กับบุตรชาย การวางแผนด้านการศึกษาให้กับบุตร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกโรงเรียนในระดับประถม มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา

กล่าวสำหรับการสืบทอดมรดกหรือกิจการให้กับบุตรชาย สภาพเช่นนี้เป็นสภาพที่เกิดขึ้นทั่วไปในแทบทุกสังคมในโลก ไม่ว่าจะเป็พ่อค่านักธุรกิจที่สืบทอดกิจการให้กับบุตรชาย ดังที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในบรรดานักธุรกิจไทยที่การสืบทอดกิจการจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งจำกัด เฉพาะเพศชายเท่านั้น จากการศึกษาชนชั้นนำที่เป็นกรณีศึกษาก็เช่นเดียวกัน ธุรกิจของตระกูลทั้งคุณ

ไทและคุณหนึ่งถูกส่งต่อจากบุตรเพศชายรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่งทั้งสิ้น แม้กระทั่งคุณหญิงวันที่ เป็นบุตรเจ้าตัว การส่งต่อทางธุรกิจก็ส่งต่อจากบิดาไปที่พี่น้องเพศชาย แม้แต่การแบ่งมรดกคุณหญิง วันที่ยังได้น้อยกว่า ฉะนั้นการผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่ใช่เพียงการผลิตซ้ำทุน แต่ผลิตซ้ำความรุนแรงเชิง สัญลักษณ์ด้านเพศหรือความไม่เท่าเทียมกันทางเพศที่แฝงอยู่ด้วย ในงานของวิสาสินี พิพิธกุล ก็ได้ นำเสนอความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ด้านเพศหรือการครอบงำของเพศชายในเทคโนโลยี ความจงใจ และไม่จงใจที่จะหลีกเลี่ยงการใช้คอมพิวเตอร์ของผู้หญิง ก็ไม่ต่างกับการที่ผู้หญิงไม่เรียกร้องการ เป็นผู้สืบทอดกิจการของตระกูล ความไม่เท่าเทียมกันในการสืบทอดของตระกูลระหว่างพี่น้อง ผู้ชายกับพี่น้องผู้หญิง การยอมรับการเอาเปรียบนี้เกิดขึ้นทุกครอบครัวและทั่วสังคม ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์จึงถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีก

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า *ฮาบิตูส* ของชนชั้นนำแม้จะถูกสร้างจากชนชั้นครอบงำและครอบงำชน ชั้นอื่นแต่ก็ครอบงำชนชั้นครอบงำเองด้วย การที่ชนชั้นนำตกอยู่ภายใต้ว่าทกรรมของชนชั้นนำเอง ไม่ปรากฏการแตกแถวของชนชั้นนำในแบบแผนการผลิตซ้ำชนชั้นนำ เช่น ไม่ปรากฏว่ามีชนชั้นนำ คนใดต้องการให้บุตรหลานของตนจบการศึกษาเพียงระดับประถมสี่ ไม่ปรากฏว่าชนชั้นนำคนใด เลือกจะแต่งงานกับชาวนาหรือกรรมกร เหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำและ โครงสร้างของชนชั้นนำหรือ*ฮาบิตูส*ของชนชั้นนำอย่างเด่นชัด *ฮาบิตูส*จึงเป็นกรอบคิดที่ถูกสร้าง เพื่อหาคำอธิบายในคำถามไถ่กับไข

อย่างไรก็ตาม มีงานของนักคิดหลายคนที่ได้แย้งกรอบคิดเรื่อง*ฮาบิตูส*ของบูร์ดิเยอ เช่น มาร์ การีต อาร์เซอร์ ที่กล่าวว่า การผลิตซ้ำของบูร์ดิเยอโดยเฉพาะการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมถูกสร้างบน พื้นฐานของระบบการศึกษาในประเทศฝรั่งเศสที่ไม่เป็นสากลเพียงพอที่จะสร้างมโนทัศน์ ความเห็น เรื่องความเป็นสากลนี้สอดคล้องกับที่มิเชล Lamont ได้กล่าวว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดตำแหน่งในสังคม แต่งานของบูร์ดิเยอเสนอภาพของชนชั้น ที่ถูกสร้างจากสถานภาพและทัศนคติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของปารีส และฝรั่งเศส ฉะนั้นการเสนอมโนทัศน์ใดๆ ก็สร้างบนฐานของปารีสไม่ใช่ความเป็นสากล สำหรับในการศึกษา ชนชั้นนำไทยพบว่า แม้มโนทัศน์ของบูร์ดิเยอจะถูกสร้างบนพื้นฐานของสังคมปารีสและสังคม ฝรั่งเศส แต่บูร์ดิเยอไม่ได้นำเสนอแต่เพียงคุณลักษณะต่างๆ ของสังคมของชนชั้นที่ปรากฏใน ฝรั่งเศส แต่บูร์ดิเยอได้สกัดเอาสาระของความเป็นชนชั้นมาอยู่ในรูปของมโนทัศน์ ซึ่งทำให้ สามารถเข้าใจการผลิตซ้ำของชนชั้นนำได้อย่างเป็นระบบและเป็นกระบวนการ

เงื่อนไขทางสังคมของประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศสมีความแตกต่างต่างกันหลายๆ เรื่อง โดยหนึ่งในความแตกต่างคือ ศาสนา ประเด็นเรื่องศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับความคิด วิถีชีวิต และการแสดงออกด้านต่างๆ ของคนไทยอย่างมาก ดังเช่นที่ปรากฏในการแลกเปลี่ยนทุน เศรษฐกิจไปเป็นทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ในรูปวัตถุของพ่อค้าจีน และขุนนางที่นิยมสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม เพราะตระหนักถึงความสำคัญของศาสนาต่อวิถีชีวิต หรือ

กรณีศึกษาพิเศษสองรายที่เป็นชนชั้นนำไทยปัจจุบันก็ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรม เรียนรู้ การดำรงชีวิตด้วยศีลธรรมและด้วยความเข้าใจในสาระของศาสนา Lamont ได้ตั้งคำถามไว้ว่า ประเด็นเรื่องคุณค่าในศีลธรรมเป็นสิ่งที่บูร์ดิเยอละเลยที่จะกล่าวถึง โดยเสนอว่าการปฏิบัติและการ แสดงออกของปัจเจกบุคคลไม่ได้เกิดขึ้นจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม แต่สามารถ เกิดได้จากการที่ปัจเจกบุคคลเห็นคุณค่าของศีลธรรม และคุณค่าทางศีลธรรมนี้เองก็ช่วยในการ สร้างความการมีอภิสิทธิ์ให้กับชนชั้นผู้ครอบงำด้วย จากการศึกษาในสังคมไทยพบว่า ประเด็นเรื่อง ศาสนา ศีลธรรม คุณธรรม ได้ถูกทำให้เป็นสถาบันเหมือนกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เหมือน การศึกษา การที่ชนชั้นนำเห็นคุณค่าและยึดถือปฏิบัติในเรื่องเหล่านี้จึงไม่ใช่เรื่องของอภิสิทธิ์ชน แต่ การที่ชนชั้นนำไทยมีคุณสมบัติอันเป็นเงื่อนไขนี้ประกอบอยู่ ก็ถือเป็นปัจจัยในการสร้างความโดดเด่นแตกต่างให้ต่างจากนักรบเมืองทั่วไปที่มีภาพลักษณ์ของการคอร์รัปชัน

ดังนั้น คุณค่าของศีลธรรมและคุณธรรมจึงเป็นโครงสร้างที่มนุษย์สร้างและถูกสร้าง ที่มีความเป็นสถาบันที่ธรรมดาสามัญ แต่เมื่อสังคมแสวงหาความแตกต่างของชนชั้นนำกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ คุณค่าที่ถูกสร้างจากสังคมและถูกตระหนักลงไปใน*ฮาบิตุส*นี้จึงเป็นเสมือนเงื่อนไข ที่สร้างความเป็นอภิสิทธิ์ของชนชั้นนำได้ ดังเช่นที่ กรณีศึกษาทั้งหกรายได้กล่าวในทำนองเดียวกัน ว่า บิดาและบรรพบุรุษอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี ให้ทำดี ไม่ให้เอาเปรียบสังคม และให้ทำประโยชน์ เพื่อสังคม อิทธิพลของศาสนาพุทธจึงปรากฏทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในทำนองที่ไม่ต่างจากอิทธิพล ของของศาสนาพุทธต่อชนชั้นนำลาว (Halpern, Joel M., 1961) การศึกษาในครั้งนี้จึงเห็นด้วย กับ Lamont ที่ว่า บูร์ดิเยอไม่ค่อยได้กล่าวถึงคุณค่าของศีลธรรม แต่ไม่เห็นด้วยกับที่เขาเสนอว่าควร พิจารณาคุณค่าศีลธรรมในฐานะปัจจัยต้นเหตุของการกระทำ เพราะจากการศึกษาได้พิสูจน์แล้วว่า การที่ชนชั้นนำไทยตระหนักเห็นคุณค่าของคุณธรรมหรือศีลธรรมเป็นเรื่องของ*ฮาบิตุส*ที่สั่งสมกัน มาทั้งของครอบครัวและของสังคมไทย ที่ไม่สามารถจำแนกออกได้ว่าอะไรคือเหตุและอะไรคือผล

นอกจากนี้ อีกสิ่งหนึ่งที่นักคิดคนอื่น ๆ วิพากษ์กรอบคิดเรื่อง*ฮาบิตุส*ของบูร์ดิเยอ คือ การ แสวงหาเหตุและผลของการกระทำ โดยพยายามตั้งคำถามถึงความชัดเจนของ*ฮาบิตุส*ว่าไ่่เกิดก่อน ไข่ หรือไข่เกิดก่อนไข่ การตั้งคำถามลักษณะนี้เป็นความคิดในการวิพากษ์ที่อิงอยู่กับสำนักคิดหนึ่งๆ ที่มุ่งแสวงหาคำตอบและต้องการชี้ชัดลงไปถึงความล้มเหลวของบูร์ดิเยอในการอธิบายการกระทำ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย*ฮาบิตุส* ดังที่ T.J. Beard กล่าวว่า การแก้ปัญหาของบูร์ดิเยอล้มเหลว หากต้องการแก้ปัญหาเรื่องทวินิมระหว่างโครงสร้างส่วนใหญ่กับส่วนย่อย ต้องแก้ด้วยวิธีการเชิง ประจักษ์ การเสนอทางแก้ของ Beard ก็ไม่ต่างจากนักคิดคนอื่น ๆ ที่เสนอทางแก้ปัญหาคด้วยความคิด สำนักเชิงประจักษ์นิยม หรือกรณีของ William H. Sewell กล่าวถึงการเกิดขึ้นและการแสดงออก ของ*ฮาบิตุส*ว่ามีลักษณะที่นิ่งเกินไป และไม่ปรากฏว่า*ฮาบิตุส*เกิดจากส่วนใดและเปลี่ยนแปลง อย่างไร ในขณะที่ Jenkins มองว่า *ฮาบิตุส*มีลักษณะที่เป็นโครงสร้างนิม ที่ขาดความเป็นเหตุเป็น ผลและมองเห็นได้ แต่ในการศึกษาเรื่องการผลิตซ้ำชนชั้นนำไทยเห็นได้ชัดเจนถึงคุณลักษณะของ*ฮา*

บิตูสที่มีปฏิสัมพันธ์กับ โครงสร้างเชิงวัตถุและโครงสร้างเชิงประวัติศาสตร์อยู่ตลอดเวลา ซึ่งทำให้ยากที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของ**ฮาบิตูส**ว่าอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล นั่นหมายความว่า**ฮาบิตูส**ของบัวร์ดิเอนำเสนอการมองส่วนรวมและส่วนย่อยไปพร้อมๆ กัน การพิจารณาหาเหตุหรือหาผล ดังเช่นที่ Jenkins กล่าวจึงเป็นการวิพากษ์เพื่อหาโครงสร้าง

จากการศึกษานี้พบว่าคุณลักษณะหนึ่งของ**ฮาบิตูส**ดังที่บัวร์ดิเอากล่าวไว้ คือ **ฮาบิตูส**มีความคงทนและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ จึงเกิดปัญหาว่าอย่างไรจึงเรียกว่าเปลี่ยนแปลง และแม้จะเห็นว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและการแสดงออก แต่สิ่งนั้นจะเรียกว่าการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ เพราะเมื่อ**ฮาบิตูส**เกิดขึ้นตลอดเวลาที่ยากที่จะเห็นว่าได้มีเปลี่ยนแปลงจาก**ฮาบิตูส**แบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่งจริงหรือไม่ และการรับรู้ที่ถูกรังไปใน**ฮาบิตูส**จะเป็นการแสดงออกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเมื่อใด ดังเช่นที่ พลเอกภักดี มีความสนใจและชื่นชอบยุโรป แต่การรับรู้สิ่งที่พลเอกภักดีเรียกว่า spirit การใช้รถมาจากชนชั้นนำท่านหนึ่งที่มีตำแหน่งระดับสูงทางการเมืองและมีความมั่งคั่งแต่ใช้รถยี่ปุ่นคันเล็ก เมื่อครั้งที่พลเอกภักดีรับราชการทหารช่วงแรกๆ เหตุใดการรับรู้จึงไม่แสดงออกอย่างทันที แต่มาแสดงออกเมื่อพลเอกภักดีเป็นผู้ใหญ่มากแล้วและได้เคยใช้รถยุโรปมาแล้วหลายคันหลายยี่ห้อ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นแท้ที่จริงแล้วคือกระบวนการสร้างและสะสม**ฮาบิตูส**แบบหนึ่ง

ประเด็นเรื่องความตั้งใจในการกระทำ เป็นหนึ่งในสิ่งที่การศึกษานี้เห็นสอดคล้องกับที่ Jenkins ได้ตั้งคำถามว่าการแสดงออกแท้ที่จริงแล้วเป็นเรื่องของจิตสำนึกหรือจิตใต้สำนึก และที่ James Bohman ตั้งคำถามไว้ในทำนองเดียวกันว่าการอธิบายการปฏิบัติ เหตุใดบัวร์ดิเอจึงไม่รวมเอาเรื่องของความตั้งใจเข้ามาร่วมอธิบาย เพราะบัวร์ดิเอได้กล่าวถึงคุณลักษณะหนึ่งของ**ฮาบิตูส**ว่าทำงานอยู่ในระดับของจิตใต้สำนึก การศึกษานี้แม้จะเห็นถึงการแสดงออกที่เป็นผลของ**ฮาบิตูส** แต่ก็เห็นได้ชัดว่าการกระทำหลายๆ อย่างเป็นเรื่องของความตั้งใจ ที่ไม่ใช่ความบังเอิญหรือไม่ตั้งใจดังที่บัวร์ดิเอได้กล่าวไว้ เช่น การเลือกโรงเรียนให้บุตร การเลือกเล่นกีฬาที่สโมสรไม่ใช่สวนสาธารณะ ความตั้งใจที่จะใช้บางยุทธศาสตร์เพื่อการผลิตซ้ำการเรียนรู้จากบิดาไปสู่บุตร ฯลฯ ฉะนั้น การแสดงออกต่างๆ ของบัวร์ดิเอถูกอธิบายด้วย**ฮาบิตูส**ที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว โดยไม่เหลือพื้นที่ให้กับความตั้งใจ

ใน State Nobility (1989) The Inheritors (1979) และ Distinction (1998b) บัวร์ดิเอได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษาในฐานะกลไกของการสร้างและผลิตซ้ำชนชั้นนำ โดยชี้ให้เห็นว่าทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์โดยเฉพาะการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูง ซึ่งประเทศฝรั่งเศสมีสถาบันการศึกษาชั้นสูงเฉพาะทางอยู่มากมาย ทำหน้าที่สร้าง/ผลิตซ้ำชนชั้นนำของสังคม ในสังคมไทย สถาบันการศึกษาชั้นสูงได้ทำหน้าที่สร้างและผลิตซ้ำชนชั้นนำของสังคม โดยเฉพาะทางการเมืองเช่นเดียวกับสถานศึกษาระดับสูงของประเทศฝรั่งเศส ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ

สถาบันการศึกษาระดับสูงคือวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ได้ถูกตั้งขึ้น โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน และ การคัดเลือกคนเพื่อเข้าไปศึกษาอบรมเป็นกลุ่มบุคคลชั้นนำในระบบราชการ และระบบธุรกิจที่ถูก คัดเลือกแล้วชั้นหนึ่งจากสนาม และถูกคัดเลือกซ้ำอีกครั้งโดยวปอ. ซึ่งก็คือรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหมหรือส่วนการเมือง การทำหน้าที่สร้างและผลิตข้าราชการชั้นนำของ วปอ.ในสังคมจึง ประสบความสำเร็จในแง่ของการสร้างทุนทางสังคมเพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนทุนชนิดอื่นๆ ซึ่งต่าง จากสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศฝรั่งเศส ในแง่นี้ทุนวัฒนธรรมจึงทำหน้าที่เป็นทุนสนับสนุน การเป็นชนชั้นนำหรือการมีตำแหน่งสำคัญทางการเมือง เช่นเดียวกับงานในสังคมกรีกของ John Katsillis และ Richard Rubinson ที่กล่าวว่าทุนวัฒนธรรมของเด็กนักเรียน ไม่ใช่สิ่งที่เป็นเหตุโดยตรง ของความสำเร็จของการศึกษา แต่การผลิตซ้ำการจัดลำดับชั้นการศึกษาใน โรงเรียนอันเนื่องจากการมี ทุนวัฒนธรรมและทุนเศรษฐกิจของนักเรียนเป็นเงื่อนไขการผลิตซ้ำซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จใน อนาคตได้ ดังนั้นในแง่นี้ ทุนวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นแต่ไม่ใช่เงื่อนไขหลักของความสำเร็จและ การเป็นชนชั้นนำ เพราะถ้าไม่มีการเป็นชนชั้นนำและความสำเร็จก็อาจไม่เกิดขึ้น

ในงานของบูร์ดิเยอ บทบาทของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในการผลิตซ้ำมีน้อยกว่า บทบาทของสถาบันการศึกษาชั้นสูง ในสังคมไทยการได้เข้ารับการศึกษจากสถานศึกษาชั้นนำทั้ง ในประเทศไทยและต่างประเทศมีผลอย่างมากในการสร้างและผลิตข้าราชการชั้นนำในสังคมไทย กรณีศึกษาทั้งหกต่างจบการศึกษาจากสถานศึกษาชั้นนำทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่เหมือนกันคือ สถาบันการศึกษาไม่ว่าจะในระดับใดได้ทำหน้าที่ผลิตข้าราชการชั้นนำ เมื่อเป็นดั่งนั้นก็ชี้ให้เห็นว่าสังคม และรัฐก็ได้ร่วมกันทำหน้าที่ผลิตซ้ำชนชั้น การครอบงำของชนชั้นนำ และความเป็นสถานศึกษาชั้น นำด้วยการรักษาฮิวบิตุสของชนชั้นนำด้วยการครอบงำผ่านความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยที่ผลิตข้าราชการชั้นนำ เช่น จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ที่ตั้งก่อตั้งขึ้นมาโดยมีจุดประสงค์เพื่อผลิตคนออกไปรับใช้สังคม ซึ่งเป็นระบบราชการ แต่เนื่องจากการจำกัดจำนวนนิสิตเข้ารับการศึกษาคณะคนที่ได้รับการศึกษาจะถูกตัวอยู่คนกลุ่ม เล็กๆ ที่มีทุนเศรษฐกิจ จึงทำให้ในนิสิตในช่วงแรกจึงเป็นลูกหลานเจ้านายราชสกุล ลูกหลานข้าราชการ บวกกับระบบราชการมีบทบาทในทางการเมืองอย่างมาก จุฬาฯ จึงได้ทำหน้าที่ในการผลิตข้าราชการ นำออกสู่ระบบราชการเรื่อยมา หรือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทำหน้าที่ผลิตนายทหาร ออกไปสู่ระบบราชการ แต่เนื่องจากปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยที่มีการปฏิวัติรัฐประหารอยู่ บ่อยครั้ง บวกกับโครงสร้างทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ข้าราชการทหารสามารถมีตำแหน่งทาง การเมืองได้ ทำให้โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นแหล่งผลิตข้าราชการชั้นนำเข้าสู่พื้นที่สังคมการ เมืองไทย สำหรับการเข้าศึกษาในสถานศึกษาในต่างประเทศพบว่า ชนชั้นนำในสังคมไทยที่มีทุน ทรัพย์มากและมีทุนวัฒนธรรมในรูปการศึกษาเดิมอยู่มากเช่นเดียวกัน จะแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็น ทุนด้านการศึกษาให้กับบุตรหลานของตน โดยจะเลือกสถานศึกษาชั้นนำที่มีชื่อเสียงและเป็นแหล่ง ในการผลิตข้าราชการชั้นนำออกสู่สังคมโลกให้กับบุตรหลานของตน โดยจะทำการเลือกตั้งแต่

สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพราะสถานศึกษาระดับมัธยมที่มีชื่อเสียงไม่เพียงแต่ผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนทางสังคมให้กับบุตรชนชั้นนำเท่านั้น แต่ยังผลิตซ้ำนักเรียนเข้าสู่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงด้วย การศึกษาในต่างประเทศทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมไทย เพราะนอกจากทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่นักเรียนนักศึกษาจะได้รับมาแล้ว ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นหนึ่งในทุนวัฒนธรรมก็ได้ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในเงื่อนไขของความเป็นชนชั้นนำด้วย

ความสำคัญของภาษาอังกฤษดังที่พบตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และแม้กระทั่งปัจจุบัน เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นคุณสมบัติของชนชั้นนำ บิดาของกรณีศึกษาหลายรายให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษมาก เช่นที่ บิดาคณหึงวันกล่าวว่า ภาษาอังกฤษเป็นภาษาของชนชั้นนำ ความสำคัญของภาษาต่อการเป็นชนชั้นนำพบเห็นสอดคล้องกับการศึกษาชนชั้นนำที่ประเทศลาวที่ Joel M. Halpern ได้ศึกษาชนชั้นนำเมื่อปี 1961 และพบว่า ภาษาฝรั่งเศสเป็นหนึ่งในตัวบ่งชี้ชนชั้นนำได้ เพราะคนที่จะพูดภาษาฝรั่งเศสได้อย่างคล่องแคล่วในช่วงเวลานั้นคือ กลุ่มคนที่เป็นสมาชิกราชวงศ์หรือชนชั้นสูงที่ได้ถูกคัดเลือกให้ไปศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งสภาพที่เกิดขึ้นในประเทศลาวโดยรวมไม่ต่างจากประเทศไทยมากนัก เพราะคนกลุ่มแรกๆ ที่มีโอกาสได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษและได้ไปศึกษาต่อต่างประเทศก็คือ สมาชิกในราชวงศ์ หรือลูกหลานขุนนางคนสำคัญๆ ที่มีทุนเศรษฐกิจมากเท่านั้น

ตาราง 7.3 เปรียบเทียบทุนวัฒนธรรมในรูปการศึกษาของบูร์ดิเอกับชนชั้นนำที่เป็นกรณีศึกษา

| | สถานศึกษาชั้นนำ | | สถานศึกษาชั้นสูง |
|------------|-----------------|------------|------------------|
| | ในประเทศ | ต่างประเทศ | |
| บูร์ดิเออ | | | ✓ |
| คุณปาน | ✓ | | |
| คุณชายเทพ | | ✓ | ✓ |
| พลเอกภักดี | ✓ | | ✓ |
| คุณไท | | ✓ | ✓ |
| คุณหนึ่ง | | ✓ | |
| คุณหึงวัน | | ✓ | |

ในการศึกษานี้ การศึกษากับการเป็นชนชั้นนำมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาชั้นสูง ในประเทศหรือต่างประเทศ โดยสิ่งหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาจากต่างประเทศ คือ การมีความรู้ภาษาอังกฤษ ชนชั้นนำไทยใน

ปัจจุบันจึงเลือกที่จะส่งบุตรหลานของตนเองไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมาก ฉะนั้นกลุ่มคนที่ จะเข้ารับการศึกษาจาก สถานศึกษาชั้นดีได้ โดยเฉพาะจากต่างประเทศจะต้องมีความพร้อมในด้านเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และถึงแม้ว่าสถานศึกษาในโลกจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ชนชั้นนำก็ยังคงเลือกที่จะเข้ารับการศึกษา จากสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง โคลดเค้นและทำหน้าที่ผลิตซ้ำชนชั้นนำออกมาจากรุ่นสู่รุ่นดังเช่นที่เคย เป็นมา ดังที่บูร์ดิเอกกล่าวว่า ไม่เป็นความจริงที่กล่าวว่าการศึกษาคือพลังแห่งอิสรเสรี เพราะ การศึกษายังคงประสบความสำเร็จในการสร้างการครอบงำและสร้างความชอบธรรมในการครอบงำ อยู่ (Bourdieu, 1996: 5) ฉะนั้นชื่อเสียงของสถานศึกษา เงื่อนไขการรับนักเรียนเข้ารับการศึกษา จึง ร่วมกันทำหน้าที่ผูกขาดการผลิตซ้ำชนชั้นนำ

งานของ Paula Black (2005) ที่กล่าวว่าระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศอังกฤษมี ลักษณะที่กีดกันเด็กนักเรียน ได้สนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมด้านการศึกษากับการ เป็นชนชั้นในการศึกษานี้ที่ชนชั้นนำส่วนใหญ่มักจะส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะหากมีการวางแผนส่งไปศึกษาต่อตั้งแต่ระดับประถมหรือมัธยม ประเทศอังกฤษจะเป็น ประเทศแรกที่ถูกเลือก ไม่ต่างไปจากการวิจัยของ Lisa Tsui (2001) ที่ศึกษาระบบการศึกษาใน ประเทศสหรัฐอเมริกา ว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษาผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกัน การศึกษาใน สังคมไทยปัจจุบันมีแนวโน้มของการสร้างและผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้นถึงแม้ว่า สถานศึกษาในปัจจุบันจะเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ระดับประถมไปจนระดับอุดมศึกษา ผ่านประเภทและ การจัดอันดับชื่อเสียงของสถานศึกษาแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชน โรงเรียนนานาชาติ หรือในระดับอุดมศึกษา ก็มีมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยเปิด และถึงแม้ว่าบูร์ดิเอกจะให้ ความสำคัญกับการศึกษามาก และยังสถานศึกษาในประเทศไทยแตกต่างกันมากเท่าไร ช่องว่างของ ความแตกต่างที่เป็นช่องทางของการสร้างการครอบงำจะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ความเป็นชนชั้นนำ จึงถูกสร้างและผลิตซ้ำโดยชนชั้นนำครอบงำ อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่าบูร์ดิเอกได้กล่าวถึง ความสามารถและความพยายามของนักเรียนในการเรียนหนังสือในกระบวนการผลิตซ้ำ แต่ข้อ ค้นพบจากกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่าความสามารถและความพยายามในการเรียนเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในความสำเร็จของการผลิตซ้ำ

ทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์จึงมีความสำคัญต่อชนชั้นนำไทย ในฐานะทุนหลักที่เป็น พื้นฐานสนับสนุน สร้างความชอบธรรม และสร้างการยอมรับในคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การเป็น ชนชั้นนำ เนื่องจากเป็นทุนที่จะต้องใช้เวลาในการสร้างและจะต้องถูกผลิตซ้ำเพื่อรักษาตำแหน่ง ครอบงำจากรุ่นสู่รุ่น เช่น พ่อค้าชาวจีนในอดีตที่ไม่มีทุนสัญลักษณ์ในแบบที่สอดคล้องกับสังคมไทย ก็เรียนรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมบางอย่าง ทำการแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นวัตถุนิยมวัฒนธรรม ซึ่ง

เป็นกระบวนการในการกำหนดตำแหน่งของตนเองในพื้นที่สังคม ในงานของวินัย บุญถื่อ (2545) การกำหนดตำแหน่งของชาวปกากะยะขอเกิดจากการแปลงทุนวัฒนธรรมไป เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำนานโบราณ เปลี่ยนเป็นทุนสัญลักษณ์ และกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวปกากะยะเพื่อต่อสู้เรื่อง สิ่งแวดล้อมกับรัฐ ถึงแม้ว่าเป้าหมายของการแปลงทุนวัฒนธรรมจะต่างกัน แต่งานของวินัย บุญถื่อ และการศึกษาในครั้งนี้ ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทุนวัฒนธรรม และความสามารถในการแปลงทุนวัฒนธรรมไปเป็นทุนชนิดอื่นๆ อันนำไปสู่การกำหนดตำแหน่งในสนามหรือในพื้นที่ สังคมได้

นอกจากทุนวัฒนธรรมในรูปการศึกษา ทุนวัฒนธรรมยังประกอบไปด้วย *ชาติกำเนิด* ที่แสดงออกด้วยคำนำหน้าชื่อ-นามสกุล *กริยาท่าทาง มารยาท การแต่งกาย การพูดจาและน้ำเสียง* ที่แสดงออกในวิถีชีวิตประจำวัน จะต้องมีความเหมาะสมกับวัย ภาวะเทศะ พื้นที่ที่เข้าไปมีส่วนร่วม พร้อมกับทั้งต้องแสดงออกซึ่งความเป็นตัวตนของตนเองซึ่งเป็นคุณสมบัติหนึ่งของการสร้างความแตกต่างเพื่อความโดดเด่นด้วย *วิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากคนทั่วไปและแตกต่างจากกลุ่มคนที่พยายามจะขึ้นมามีตำแหน่งเทียบเคียง ตำแหน่งของอาชีพในสนามของอาชีพนั้น* เช่น ปลัดกระทรวง ผู้บัญชาการทหารสูงสุด นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของกิจการขนาดใหญ่มีสินค้าผลิตภัณฑ์ที่คนทั่วไปรู้จัก ฯลฯ การมีตำแหน่งในส่วนบนของสนามในอาชีพเป็นการรับประกันส่วนหนึ่งจากคนในสนามเดียวกันในความรู้ความสามารถและการยอมรับยกย่องในฐานะผู้ครอบงำ

ตาราง 7.4 เปรียบเทียบการแสดงออกทุนวัฒนธรรมของบุรีดิเออกับชนชั้นนำที่เป็นกรณีศึกษา

| | การแสดงออกถึงการมีทุนวัฒนธรรม | | | | | | | | | |
|------------|-------------------------------|----------------------|---------|--------------|--------|---------------|---------|------------------------------|------------------------|--------------------------|
| | กีฬา | พิพิธภัณฑ์/ ศิลปะ | การแสดง | ละคร เวที | เปียโน | คอน เสิร์ต | โอเปร่า | การ แสดง/ ดนตรี ไทย | การ ปฏิบัติ ธรรม | เขียน อ่าน หนังสือ |
| บุรีดิเออ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | | | ✓ |
| คุณปาน | | | ✓ | ✓ | | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ |
| คุณชายเทพ | ✓ | | ✓ | ✓ | ✓ | ✓ | | | | ✓ |
| พลเอกภักดี | ✓ | ✓ | ✓ | | | ✓ | | ✓ | | ✓ |
| คุณไท | ✓ | | ✓ | ✓ | | ✓ | | | | ✓ |
| คุณหนึ่ง | ✓ | ✓ | ✓ | | | ✓ | ✓ | | | ✓ |
| คุณหญิงวัน | ✓ | ✓ | | ✓ | ✓ | ✓ | | | ✓ | ✓ |

การแสดงออกซึ่ง*ฮาวิต*ของชนชั้น โดยเฉพาะรสนิยมที่แสดงถึงวัฒนธรรมในสังคมฝรั่งเศสนั้น พบว่า วัฒนธรรมประเภทศิลปะ ดนตรี การแสดงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเป็นชนชั้นนำ เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงทุนเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมคือแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจและความซาบซึ้งในสิ่งนั้นเป็นอย่างดี เช่น หากจะไปฟังการแสดงดนตรีคลาสสิก ผู้ฟังก็จะต้องมีพื้นฐานความรู้ด้านดนตรีเป็นอย่างดี พร้อมกับฟังได้ว่าแต่ละเสียงที่มาจากวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีหลากชิ้นนั้นมาจะเครื่องดนตรีชนิดใด หรือหากจะไปชมพิพิธภัณฑ์ก็ต้องรู้จักนักเขียนภาพแต่ละคนในแต่ละยุคสมัย และมีความรู้ด้านศิลปะ เป็นอย่างดี วัฒนธรรมตะวันตกเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชนชั้นนำในสังคมไทยด้วยเช่นกัน เห็นได้จากกรณีศึกษาทุกรายมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมดังกล่าว แม้การแสดงออกซึ่งการมีวัฒนธรรมนั้นอาจแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตามการนำเอาตัวอย่างวัฒนธรรมจากงานของบัวร์ดิเยอซึ่งถูกสร้างในบริบทของประเทศฝรั่งเศสมาอธิบายชนชั้นนำไทย แม้จะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมของชนชั้นนำและวิธีการที่ถูกใช้ในการผลิตซ้ำชนชั้นนำเพื่อสร้างความโดดเด่น แต่ก็พบว่าสังคมไทยมีการปลูกฝังความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรมเหล่านี้น้อยมาก โดยเฉพาะการเข้าพิพิธภัณฑ์ การเข้าถึงวัฒนธรรมเหล่านี้จึงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนเฉพาะเท่านั้น

นอกจากศิลปะการแสดงของตะวันตกแล้ว การมีความรู้ ชื่นชม และชื่นชอบในศิลปะ การแสดงในแบบของไทยอย่างแท้จริง ดังเช่น คุณปาน พลเอกภักดี คุณไท และคุณหญิงวัน ก็เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงถึงคุณสมบัติที่แตกต่างระหว่างกรณีศึกษาที่เป็นชนชั้นนำที่เรียกได้ว่าผู้ดีเก่าที่มีทุนวัฒนธรรมในแบบของสังคมไทยอยู่มาก และเห็นถึงคุณค่าของความเป็นไทย ศิลปะแบบไทย ในขณะที่กลุ่มผู้ดีใหม่หรือกลุ่มคนรวยใหม่ คือ กลุ่มที่พยายามเข้าใกล้ความเป็นผู้ดีแต่มีทุนวัฒนธรรมอยู่น้อย การแสดงออกว่ามีทุนวัฒนธรรมด้วยการครอบครองงานศิลปะผ่านทุนเศรษฐกิจอย่างขาดความรู้ความเข้าใจและการส่งสมทุนวัฒนธรรม จึงเป็นการสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มของตนเองคือกลุ่มผู้ดีใหม่หรือคนรวยใหม่กับกลุ่มผู้ดีเก่า

การแสดงออกของทุนวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ชัดเจนอีกประการหนึ่ง คือการแสดงออกผ่านสถาบันกษัตริย์และศาสนาพุทธ สถาบันทั้งสองได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิด จิตใจและการกระทำของชนชั้นนำไทยมากกว่าวัฒนธรรมที่แสดงออกด้วยรูปภาพตามแบบของวัฒนธรรมตะวันตก ภาพวาดหรือดนตรีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพระมหากษัตริย์จะสามารถดึงดูดให้ชนชั้นนำและคนทั่วไปเข้าร่วมบริโภคนิยมได้ดีกว่า ทั้งนี้อาจเกิดจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมไทยกับสังคมฝรั่งเศสซึ่งมีความแตกต่างกัน อีกหนึ่งกิจกรรมที่เป็นที่นิยมของชนชั้นนำไทยปัจจุบัน คือ การเขียนและอ่านหนังสือ หนังสือพิมพ์ที่ชนชั้นนำแต่ละคนอ่านมีประมาณห้าถึงหกฉบับต่อวัน หนังสือทั่วไปทั้งที่เกี่ยวกับงานในอาชีพและที่ไม่เกี่ยวกับงานในอาชีพ การอ่านวารสาร การเขียนหนังสือ บทความต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า การเขียนการอ่านเป็นหนึ่งในวิถีวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการ

ปลูกฝังว่า หากใครอ่านมากก็จะรู้มาก ฉลาดมาก การอ่านการเขียนจึงถูกจัดรวมเป็นหนึ่งในทุนวัฒนธรรมของชนชั้นนำไทย

ในด้านกีฬา ปรากฏว่ากรณีศึกษาเพศชายชอบเล่นกีฬาทุกคนในขณะที่เพศหญิงไม่มีรสนิยมเรื่องกีฬา เหตุผลหนึ่งเนื่องจากการอบรมของสถานศึกษา อีกเหตุผลหนึ่งคือผลจากครอบครัว ดังเช่นครอบครัวของคุณไทหากสืบย้อนกลับไปในรุ่นคุณปู่ของคุณไท จะชอบเล่นกอล์ฟ และความรักในกีฬาก็จะส่งทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากกรณีศึกษาจึงอาจกล่าวได้ว่า ธรรมชาติของกีฬาที่มีการต่อสู้ การแข่งขัน เป็นธรรมชาติของผู้ชาย กีฬาจึงการเป็นหนึ่งในรสนิยมเชิงวัฒนธรรมของเพศชาย ในขณะที่การปฏิบัติธรรม เห็นได้ชัดว่ามีเพียงผู้หญิงคือคุณปานและคุณหญิงวันเท่านั้นที่สนใจอย่างจริงจัง อันแสดงให้เห็นว่า ทุน เพศ กิจกรรม และสนามมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก ในงานของ สมสุข หินวิมาน (2544) รูปแบบการใช้เวลาว่างของผู้หญิงเป็นเรื่องของการต่อสู้ทางชนชั้น ที่ว่าหากเรามีทุนมากเราควรจะใช้เวลาว่างอย่างไร และใช้ไปในกิจกรรมใด เพื่อสร้างและช่วงชิงความชอบธรรมให้กับตนเอง ทั้งทุนและประเภทของกิจกรรมสะท้อนถึงทุนในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่นเดียวกับการปฏิบัติธรรมของคุณปานและคุณหญิงวันที่มีจะไปปฏิบัติครั้งละนานๆ เป็นอาทิตย์ เป็นเดือน เพื่อให้เข้าถึงแก่นของธรรมะอย่างแท้จริง การกระทำเช่นนี้สำหรับชนชั้นนำจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีทุนเศรษฐกิจมากจำนวนหนึ่งอันนำไปสู่ความแตกต่างในเชิงคุณภาพทางด้านธรรมะกับผู้หญิงทั่วๆ ไปที่อาจทำได้เพียงแค่สามถึงเจ็ดวันเพราะมีภาระอื่นรออยู่ การกำหนดตำแหน่งของตนเองในสนามหนึ่งของผู้หญิง ด้วยรสนิยมการใช้ชีวิตจึงเป็นการต่อสู้ทางเพศเพื่อกำหนดตำแหน่งในสนามทางศาสนาที่ถูกครอบครองโดยเพศชาย ขณะเดียวกัน เมื่อผู้หญิงสามารถเข้าไปมีตำแหน่งได้แล้ว แม้จะไม่โดดเด่นเท่าเพศชายแต่ก็พร้อมไปด้วยทุนทั้งปริมาณและคุณภาพ ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้างความโดดเด่นในพื้นที่ที่ถูกครอบงำโดยเพศชาย และในพื้นที่ของรสนิยมระหว่างกลุ่มชนชั้นนำด้วยกัน และในกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหมดด้วยกัน

การอธิบายทุนวัฒนธรรมด้วยมโนทัศน์ของบูร์ดิเยอจึงต้องจัดวางพื้นที่ให้กับสิ่งที่ป็นวัฒนธรรมไทย เมื่อเป็นดังนี้ก็ทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่มีสถาบันกษัตริย์และศาสนาพุทธเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งน่าจะมีบทบาทต่อชนชั้นนำไทยมากกว่าทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในการสร้างการครอบงำและการยอมรับการครอบงำ เช่น คนที่มีทุนน้อยยอมรับการครอบงำก็ด้วยอิทธิพลของศาสนาพุทธและความเชื่อเรื่องกรรม และคนที่มีความรู้ก็สร้างการครอบงำต่อไปเพราะความเชื่อเรื่องกรรมเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามข้อสรุปเบื้องต้นนี้ยังคงต้องทำการพิสูจน์ถึงอิทธิพลต่อสังคมไทยว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่

ในขณะที่ทุนทางสังคม ได้ทำหน้าที่เป็นทุนหลักสำหรับการมีตำแหน่งในสนามทางการเมือง เพราะการมีตำแหน่งใดๆ ทางการเมือง การมีคนรู้จักและชักชวนเป็นเงื่อนไขแรกของการเข้าไปมีตำแหน่ง ไม่ใช่เพียงทุนที่ขาดไม่ได้หากต้องการเข้าไปมีตำแหน่งในสังคม (Bourdieu,

1977a: 503) ในสังคมไทยการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ในทางตรงหรือทางอ้อมกับราชสกุลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะสิ่งที่ได้มาไม่ใช่เพียงความสัมพันธ์ทางสังคมแต่ยังหมายถึงทุนสัญลักษณ์หรืออาจรวมถึงทุนวัฒนธรรมด้วย ทุนทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชนชั้นนำในสนามการเมือง เพราะมีประโยชน์ทั้งในการทำงาน การขยายไปสู่สนามอื่น การระดมทุนหรือสรรพกำลัง และการมีความสัมพันธ์กับคนในสนามต่างๆ ทั้งคนที่อยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ใกล้เคียงกัน หรืออยู่ต่ำกว่า เป็นเงื่อนไขสำคัญในการยืนยันการมีตำแหน่งและยอมรับการมีตำแหน่งของชนชั้นนำว่าเป็นตำแหน่งของการครอบงำทั้งจากคนที่อยู่ในตำแหน่งครอบงำด้วยตัวเองและจากคนที่อยู่ในตำแหน่งถูกครอบงำ ทั้งนี้การแต่งงานเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างและผลิตซ้ำทุนทางสังคม คนที่ต้องการสร้างทุนทางสังคมกับชนชั้นนำด้วยการแต่งงาน จำเป็นต้องผ่านกระบวนการคัดสรรเพื่อให้เข้ากลุ่มชนชั้นนำจากประวัติศาสตร์ที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำชนชั้นนำ จากชนิดและปริมาณของทุนที่เป็นเจ้าของที่กำหนดตำแหน่งในพื้นที่สังคมจาก*ฮาบิตุส*ของชนชั้นนำที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติต่างๆ เงื่อนไขเหล่านี้ดำเนินไปในโครงสร้างสังคมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล และระหว่างปัจเจกบุคคลกับโครงสร้าง 'การเล่นไปตามเกม' ของชนชั้นนำเพื่อผลิตซ้ำชนชั้นนำเพื่อทำหน้าที่ครอบงำสังคมจึงเป็นการกีดกันคนที่มีเงื่อนไขที่ประกอบกันเป็นชนชั้นนำไม่ครบถ้วน

ทุนทางสังคมสามารถได้มาจากการมีเครือข่ายความสัมพันธ์จากเครือญาติ จากสถานศึกษา จากที่ทำงาน และจากสนามต่างๆ ที่เข้าไปมีตำแหน่งอยู่ Richard L. Zweigenhaft (1993) กล่าวถึงเครือข่ายกับสถานศึกษาและการทำงานว่า นักเรียนที่จบการโรงเรียนประถมชั้นนำ (elite prep schools) เลือกว่าจะเข้าทำงานยังที่ที่เขามีเครือข่ายทางสังคม ในขณะที่นักเรียนจากโรงเรียนสามัญ (public school) ใช้การสะสมความรู้เป็นเครื่องมือในการเข้าสู่การทำงาน แสดงว่า สำหรับชนชั้นนำการมีเครือข่ายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างมาก เช่นเดียวกับการศึกษาชนชั้นนำในสังคมไทยที่เครือข่ายทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ส่วนตัวและจากสถานที่ทำงานทั้งในส่วนของผู้ที่ทำงานซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน เจ้านายและลูกน้องซึ่งอยู่ในระดับที่สูงกว่าและต่ำกว่า ระบบราชการ คือ ระบบที่เห็นได้ชัดเจนถึงความสัมพันธ์จากสถานที่ทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าสู่ระบบราชการ การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การให้ทุนให้โทษ หรือการได้รับมอบหมายงาน เช่น การที่ขุนชายเทพกล่าวชัดเจนว่าความก้าวหน้าในการทำงานของขุนชายล้วนแต่เกิดจากเจ้านายหรือผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ฉะนั้นสำหรับชนชั้นนำในสังคมไทย การก้าวหน้าในกรงานและความสามารถในการก้าวเข้าสู่การมีตำแหน่งในสนามอื่น เริ่มต้นขึ้นจากทุนทางสังคมในฐานะทุนที่มีอิทธิพลหลัก ซึ่งความสัมพันธ์ส่วนตัวและโดยเฉพาะความสัมพันธ์จากสถานที่ทำงานคือทุนทางสังคมที่บูร์ดิเอนไม่ได้กล่าวถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการศึกษานี้ไม่ต่างจากผลการศึกษาของ Bonnie H. Erickson (1996) ก็ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า บูร์ดิเอนได้ละทิ้งที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์สองรูปแบบดังกล่าว โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในที่ทำงาน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีรูปแบบที่ต่างออกไป

ดังเช่นที่พลเอกภักดี ได้เป็นหัวหน้าฝึกนักเรียนนายร้อยเพื่อสอบ การเป็นหัวหน้าที่จะต้องสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ถูกฝึกเพื่อสร้างความร่วมมือร่วมใจต่อความสำเร็จเป็นการกระทำที่สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นได้ ฉะนั้นจากตัวอย่างนี้จึงเห็นได้ถึงข้อบกพร่องของบุรุษที่มิได้ให้ความสนใจความสัมพันธ์จากที่ทำงาน แต่แม้จะปรากฏว่ามีการพยายามสร้างความสัมพันธ์ในแนวระนาบในที่ทำงาน แต่การเป็นผู้นำผู้คิดกลยุทธ์วิธีการก็ยังมีอยู่ ความเป็นชนชั้นนำหรือความเป็นผู้นำที่ไม่ได้ปรากฏตัวชัดเจนเนื่องจากกิจกรรมนั้นๆ ก็ยังคงมีอยู่

ทุนเศรษฐกิจกับชนชั้นนำไทยมีบทบาทในการกำหนดตำแหน่งและความเป็นชนชั้นนำน้อยกว่าทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนทางสังคม เพราะหากบุคคลร่ำรวยแต่ไม่เป็นที่รู้จักของคนในสังคม ไม่มีเครือข่าย และความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลอื่นๆ ในสังคม การสนับสนุนทางการเมืองก็จะไม่เกิด หรือหากร่ำรวยมากแต่ไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่ได้ผ่านการอบรมจากสถานศึกษาชั้นนำ ไม่ปรากฏภาพลักษณ์ที่ดีใดๆ เลยในสังคม ก็จะขาดความชอบธรรมกับการมีตำแหน่งเป็นชนชั้นนำ การถูกชักชวนหรือลงคะแนนเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองก็จะไม่บังเกิดเช่นกัน แม้ทุนเศรษฐกิจจะสามารถแปลงไปเป็นทุนชนิดอื่นๆ ได้ แต่ไม่สามารถแปลงและได้มาอย่างทันทีทันใด อย่างที่กลุ่มเศรษฐีใหม่พยายามสร้างผ่านการแต่งกายด้วยสินค้ามีตราฮือ หรือการบริจาคเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ไม่ว่าชนชั้นนำจะมีทุนเศรษฐกิจมากหรือน้อย คุณค่าของทุนเศรษฐกิจไม่ได้อยู่ที่ปริมาณเพียงอย่างเดียวแต่อยู่ที่ความสามารถในการเปลี่ยนรูปด้วย เพราะการแปลงทุนเศรษฐกิจจำเป็นต้องใช้เวลาและความอดทนบวกกับการเห็นคุณค่าในผลลัพธ์จากการแปลง การจะได้มาซึ่งทุนที่ถูกแปลงและการยอมรับว่าเหมาะสมที่จะครอบครองทุนนั้นๆ จะต้องได้รับการยอมรับและเห็นชอบจากผู้ที่มีทุนชนิดนั้นๆ เพื่อรับเข้าร่วมอยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน เช่น หากต้องการส่งบุตรเข้าศึกษาในสถานศึกษาชั้นนำที่ค่าธรรมเนียมนิยมสูงมาก ทั้งบุตร บิคามารดา และตระกูลก็ต้องผ่านกระบวนการพิสูจน์จากระบบการรับเข้า สอบเข้าของสถานศึกษาที่มีเป้าหมายในการสร้างและผลิตซ้ำชนชั้นนำ

ตาราง 7.5 เปรียบเทียบทุนเศรษฐกิจด้วยวัตถุประสงค์ของบุรีคิเออกับชนชั้นนำที่เป็นกรณีศึกษา

| | ที่พักอาศัย | | บ้านพักตากอากาศ | รถยนต์ที่หรูหรา | ของสะสม (ปัจจุบัน) |
|------------|----------------------------|-------------|-----------------|-----------------|-----------------------|
| | เมืองหลวง (ใจกลางเมือง) | ต่างจังหวัด | | | |
| บุรีคิเออ | ✓ | | ✓ | ✓ | ✓ |
| คุณปาน | | ✓ | | | |
| คุณชายเทพ | ✓ | | ✓ | ✓ | |
| พลเอกภักดี | ✓ | | | ✓ | |
| คุณไท | ✓ | | ✓ | ✓ | ✓ |
| คุณหนึ่ง | ✓ | | ✓ | ✓ | ✓ |
| คุณหญิงวัน | ✓ | | ✓ | | ✓ |

เมื่อพิจารณาราง 7.5 ประเภทของทุนที่ชนชั้นนำไทยปัจจุบันเข้าใกล้ชนชั้นนำฝรั่งเศสในงานของบุรีคิเออ คือ ทุนเศรษฐกิจ จากข้อมูลของกรณีศึกษาหกราย แม้คุณปานจะมีวัตถุที่แสดงปริมาณของทุนเศรษฐกิจน้อยที่สุด แต่ก็ยังเป็นเพียงคนเดียว และการได้รับการปลูกฝังเรื่องธรรมะ การเข้าถึงศาสนาพุทธตั้งแต่ยังเล็ก และปัจจุบันก็ยังคงปฏิบัติธรรมอย่างค่อนเนื่อง น่าจะเป็นคำอธิบายได้ส่วนหนึ่งถึงการไม่ใช้ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจ แต่สำหรับกรณีศึกษาอื่นๆ การมีวัตถุเชิงสัญลักษณ์นี้ไม่ครบถ้วนเป็นเพราะการเลือกที่จะไม่มี เช่น พลเอกภักดี เลือกที่จะไม่มีบ้านพักตากอากาศเพราะไม่อยากจะต้องสิ้นเปลืองในการดูแลรักษา เป็นต้น

การเป็นชนชั้นนำสำหรับผู้ที่มีทุนเศรษฐกิจอยู่ในปริมาณน้อย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์อื่นอยู่ในสัดส่วนที่มากกว่า ไม่ใช่เพื่อเหตุผลของการชดเชยกับทุนเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เพราะทุนที่เป็นเงื่อนไขหลักของการเป็นชนชั้นนำคือ ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนสัญลักษณ์ ตามลำดับ หากชนชั้นนำมีทุนเหล่านี้ในปริมาณมากย่อมสามารถที่จะสร้างและรักษาตำแหน่งชนชั้นนำในพื้นที่ทางสังคมเอาไว้ได้ ซึ่งดีกว่าการมีทุนเศรษฐกิจมากและปราศจากทุนชนิดอื่นๆ

กลุ่มชนชั้นนำในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเจ้านายราชสกุล นักธุรกิจ และข้าราชการต่างร่วมกันแบ่งปันพื้นที่ในสนามที่ตนครอบงำอยู่ เช่น เจ้านายราชสกุลและข้าราชการสามารถเข้าสู่พื้นที่ทางธุรกิจได้ นักธุรกิจสามารถเข้าสู่พื้นที่ของระบบราชการได้ ไม่มีข้อกำหนดหรือข้อห้าม แต่การก้าวเข้าสู่พื้นที่ของสถาบันกษัตริย์ถือเป็นกระบวนการสะสมทุนชนิดต่างๆ เพื่อให้ได้มีตำแหน่ง

ในพื้นที่ ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการก้าวสู่การเป็นชนชั้นนำของสังคมไทย พื้นที่สถาบันกษัตริย์เป็นพื้นที่ที่มีทุนวัฒนธรรมอยู่มาก ดำรงอยู่อย่างยาวนานใน*ฮาบิตุส*ของผู้คนในสังคมและของชนชั้น ในฝรั่งเศสบูร์ดิเอกกล่าวว่าการก้าวจากพื้นที่ของรัฐไปสู่พื้นที่ธุรกิจเป็นวิถีของชนชั้นนำ หรือในประเทศสหภาพโซเวียตการก้าวจากพื้นที่ของธุรกิจภาคอุตสาหกรรมสู่พื้นที่ของระบบราชการเป็นวิถีของชนชั้นนำ (Tomusk, 2000: 275) ซึ่งต่างจากสังคมไทย

ในปัจจุบัน กรณีศึกษาทุกรายเลือกที่จะกำหนดตำแหน่งของตนเองในสนามการเมืองในฐานะ ‘ชนชั้นนำ’ ด้วยการไม่สังกัดพรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้ภาพลักษณ์ของตนเองต่างจากนักการเมืองอาชีพ ต่างจากนักธุรกิจที่อิงแอบนักการเมือง และเหมาะสมกับการมีตำแหน่งในพื้นที่สถาบันกษัตริย์ การเป็นนายทุนให้กับพรรคและได้ตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นการตอบแทน การไม่สังกัดพรรคการเมืองทำให้ภาพลักษณ์ของตระกูลและตำแหน่งในพื้นที่ทางสังคมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นยังคงอยู่ พร้อมกันนั้นยังสามารถรักษาความชอบธรรมที่จะอยู่ในตำแหน่งชนชั้นนำต่อไปได้ พื้นที่ทางการเมืองสำหรับชนชั้นนำจึงเป็นพื้นที่ที่จะแสดงถึงความมีเกียรติและการได้รับเกียรติ เช่น การได้รับสรรหาให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา เป็นประธานคณะกรรมการชุดใดชุดหนึ่งของวุฒิสภา การได้รับเชิญให้เป็นที่ปรึกษาในคณะทำงาน หรือหากเป็นตำแหน่งของการเป็นตัวแทนประชาชนที่ได้รับเลือกตั้ง การเป็นวุฒิสมาชิกภายใต้โครงสร้างการเมืองปัจจุบันที่มีเงื่อนไขให้ผู้สมัครต้องไม่สังกัดพรรคการเมือง โดยผู้เลือกจะพิจารณาจากทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์อันได้แก่ ชื่อ นามสกุล ชื่อเสียง ภาพลักษณ์ และผลงานในสนามการเมืองในอดีต หรือในสนามอื่นๆ ก็เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าคุณสมบัติของชนชั้นนำที่เขามีนั้นยังคงได้รับเกียรติจากผู้ถูกรอบงำให้เข้าไปทำหน้าที่ครอบงำในพื้นที่การเมืองที่เขาต้องการเข้าไปมีตำแหน่งต่อไป

การได้เข้าไปมีตำแหน่งในสนามการเมืองด้วยคุณสมบัติของความเป็นชนชั้นนำถือเป็นหนึ่งในทางเลือกที่ดีในการพิสูจน์สถานะและองค์ประกอบของทุนในตำแหน่งครอบงำว่ายังคงทำหน้าที่ได้ดีอยู่หรือไม่ ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึง*ฮาบิตุส*ของปัจเจกบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ (elite) และ*ฮาบิตุส*ของชนชั้นนำ (elite class) ข้อจำกัดที่ถูกสร้างขึ้นในการเข้าไปมีตำแหน่งทางการเมืองถูกสร้างขึ้นด้วยอุดมการณ์ของชนชั้นนำที่ต้องการสร้างระยะห่างในตำแหน่งของชนชั้นนำกับนักการเมือง พร้อมกับเป็นการเลื่อนตำแหน่งของชนชั้นนำให้สูงขึ้นด้วยทุนของชนชั้นนำที่โดดเด่นกว่านักการเมือง การสร้างข้อจำกัดของชนชั้นนำเป็นการสร้างแนวรั้วให้กับกลุ่มชนชั้นนำที่เข้าไปมีตำแหน่งในสนามการเมือง เพื่อให้ตำแหน่งของเขาในสนามอยู่สูงกว่านักการเมือง ไม่ว่าจะป็นรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรี และเพื่อให้สามารถรักษาตำแหน่งครอบงำในพื้นที่สังคมไว้ได้ ขณะเดียวกันแนวรั้วนั้นก็วางกั้นนักการเมืองที่ต้องการสร้างทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่ตนเองมีอยู่น้อย และต้องการสร้างทุนทางสังคมกับคนที่ได้ชื่อว่าเป็นชนชั้นสูง ให้ไม่สามารถเข้ามา

สร้างทุนและแบ่งปันทุนได้ โดยเฉพาะผ่านการแต่งงาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้การผลิตซ้ำชนชั้นนำครอบงำยังคงเป็นคนกลุ่มเดิม

ทุนทุกชนิดมีความสำคัญยิ่งต่อการกำหนดความเป็นชนชั้นนำ ครอบครัวยุคใหม่จะทำหน้าที่หลักในการสร้างและผลิตซ้ำทุนทุกชนิดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ความสำเร็จของการผลิตซ้ำชนชั้นนำจากรุ่นหนึ่งจึงแสดงถึงความสำเร็จของการดำรงชีวิตครอบครัวของคนรุ่นก่อนหน้าที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำได้ด้วย ดังเช่นคุณไท่ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นครอบครัวอย่างมากทั้งในแบบครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย เพราะทำให้ครอบครัวอบอุ่น อันมีนัยถึงการส่งผ่านทุนวัฒนธรรมของครอบครัวและของชนชั้นระหว่างคนสามรุ่น หรือในกรณีของคุณหญิงวันแม้จะแต่งงานใหม่ แต่การสร้างครอบครัวในทั้งสองครั้งก็ถือว่าประสบความสำเร็จ และปัจจุบันคุณหญิงวันก็มีคู่สมรสที่เท่าเทียมในทุกๆ ด้าน และยังทำให้ความเป็นครอบครัวระหว่างรุ่นคุณหญิงวันกับสามี บุตรของคุณหญิงวัน และหลานของคุณหญิงวัน มีความเหนียวแน่นกลมเกลียวกันมากขึ้นด้วย ซึ่งก็หมายความว่า คุณหญิงวันก็ยังยึดมั่นในภาพลักษณ์ของสถาบันครอบครัวที่หากจะต้องมีการแต่งงานอีกครั้ง ที่คู่สมรสจะต้องเท่าเทียม สามารถภูมิใจได้ เป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป และที่สำคัญเข้ากันกับครอบครัวเดิมของคุณหญิงได้เป็นอย่างดี

ฉะนั้นสำหรับชนชั้นนำไทยนอกจากความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันกษัตริย์ ภาพของการประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัวก็เป็นปัจจัยกำหนดภาพลักษณ์ของชนชั้นนำไทย ที่จะต้องมีภาพที่ครบถ้วนสมบูรณ์แบบตามอุดมคติ และคนไทยเองเมื่อพบเห็นชนชั้นนำที่หย่าร้างหรือไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัวก็จะเกิดการตั้งคำถามถึงชีวิตส่วนตัว จึงอาจกล่าวได้ว่านอกจาก *ฮาบิตุส* ของชนชั้น ได้รวมเอาประเด็นเรื่องความสำเร็จในการใช้ชีวิตครอบครัวเอาไว้ด้วย เพราะไม่ปรากฏว่าชนชั้นนำไทยหย่าร้างบ่อยครั้ง หรือหย่าร้างแล้วไปแต่งงานใหม่กับคนที่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า ดังเช่นที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งกับชาวบ้านทั่วไป

ชนชั้นนำในสังคมไทย คือ กลุ่มคนที่ *ฮาบิตุส* และทุนชนิดต่างๆ ครบถ้วน โดยเฉพาะจะต้องมีความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันกษัตริย์ เจอนใจนี้ของสังคมไทยเป็นไปตามสภาพของโครงสร้างสังคมการเมืองที่มีระบบบอบกษัตริย์ ไม่ต่างจากประเทศลาวที่มีระบอบกษัตริย์ ชนชั้นนำมักจะเป็นลูกหลานราชวงศ์ หรือคนที่สืบเชื้อสายจากข้าหลวง มหาดเล็ก ที่มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์มากเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ความสำคัญของภาษาสากลที่ไม่ใช่ภาษาแม่ก็มีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวบ่งชี้ความเป็นชนชั้นนำได้ โดยภาษาที่สำคัญที่สุดสำหรับชนชั้นนำไทย คือ ภาษาอังกฤษ ในขณะที่ภาษาที่บ่งชี้ความเป็นชนชั้นนำลาว คือ ภาษาฝรั่งเศส ในขณะที่ความสำคัญกับทุนวัฒนธรรมมีความสำคัญมากต่อสังคมไทย ซึ่งจะแตกต่างจากสังคมในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ไม่มีระบอบกษัตริย์และไม่มีการส่งสมทุนวัฒนธรรม การยกย่องพฤติกรรมหรือการกระทำบางของคนที่ได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดีจึงไม่เกิดเหมือนในประเทศไทย

และสำหรับการผลิตซ้ำ การดำรงอยู่ของกลุ่มชนชั้นนำในสังคมไทยที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายครั้ง แสดงให้เห็นถึงการทำหน้าที่ผลิตซ้ำของโครงสร้างจำนวนมากที่ประกอบกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มชนชั้นนำที่ครอบงำสังคม กลุ่มชนชั้นนำที่ถูกครอบงำหรือแม้กระทั่งรัฐ ผ่านระบบราชการ ผ่านกฎหมาย นโยบาย ฯลฯ สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ไม่ต่างกับประเทศอื่นๆ ที่ผ่านการปฏิวัติหรือการเปลี่ยนแปลง เช่น ประเทศสหภาพโซเวียต ประเทศในแถบยุโรปตะวันออก ตัวอย่างเช่นประเทศสหภาพโซเวียต มีการศึกษาหนึ่งชิ้นที่บ่งชี้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยเฉพาะในระบบราชการไม่ได้ส่งผลต่อกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองของประเทศ เพราะกลุ่มชนชั้นนำก็ยังคงเป็นคนกลุ่มเดิม ที่ก้าวจากระบบราชการไปสู่ตำแหน่งทางการเมือง ดังที่เขาถือว่าเป็นเสมือนเหล่าเก่าในชุดใหม่

เพื่อให้เห็นภาพกว้างๆ ของกระบวนการผลิตซ้ำที่บูร์ดิเยอเสนอไว้ ว่าชนชั้นนำไทยนั้น ได้ทำการผลิตซ้ำอย่างไร นำเอาแต่ละยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำไปใช้หรือไม่ มากน้อยเพียงไร เหมาะสมสอดคล้องกับมโนทัศน์ที่บูร์ดิเยอสร้างจากบริบทในสังคมฝรั่งเศสเพียงไร ในส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอการอภิปรายเฉพาะยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำกับชนชั้นนำไทย ดังนี้

การทำความเข้าใจกระบวนการผลิตซ้ำชนชั้นนำทางการเมืองไทย ผู้ครอบครองทุน โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ในปริมาณมาก และชนิดของทุนในรูปแบบและประเภทที่หลากหลายด้วยมโนทัศน์ของบูร์ดิเยอ จำเป็นต้องพิจารณายุทธศาสตร์การผลิตซ้ำทั้งเจ็ด ยุทธศาสตร์ร่วมกับทุนที่ชนชั้นนำเป็นเจ้าของ ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำทั้งเจ็ดยุทธศาสตร์ของบูร์ดิเยอ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร ยุทธศาสตร์การสืบทอดมรดก ยุทธศาสตร์การศึกษา ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์การสมรส และยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม เมื่อนำมาอภิปรายร่วมกับปรากฏการณ์ในสังคมไทยพบว่ามีความแตกต่างในหลายประเด็น ในสังคมไทยความสำคัญของแต่ละยุทธศาสตร์กับชนชั้นนำในสังคมไทยมีความแตกต่างจากสังคมฝรั่งเศส ยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญกับชนชั้นนำในสังคมไทยอย่างมากคือ ยุทธศาสตร์การศึกษา ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การสมรส และยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม ในขณะที่ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม ยุทธศาสตร์การสืบทอดมรดก มีความสำคัญรองลงมา และยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร จัดเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญกับการผลิตซ้ำชนชั้นนำไทยน้อยที่สุด ดังนั้นการนำการเสนอการอภิปรายต่อไปจะนำเสนอตามบทบาทของยุทธศาสตร์ที่มีต่อสังคมไทย กล่าวคือ

1. *ยุทธศาสตร์การศึกษา* ยุทธศาสตร์นี้ครอบครัว และสถานศึกษาจะต้องร่วมมือกันสร้างทุนทางการศึกษา ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ให้กับเด็กๆ ร่วมกัน ยุทธศาสตร์นี้เป็นการลงทุนที่ใช้เวลายาวนาน ต้องใช้ทุนจำนวนมากโดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจ ในสังคมของประเทศฝรั่งเศสการศึกษาในระบบปกติคือ ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับปริญญาเอก ถือเป็นการศึกษาชั้น

ปกติ แต่การศึกษาในสถานศึกษาชั้นสูง เช่น École Normale Supérieure, École Nationale d'Administration, École Supérieure des Sciences Économiques et Commerciales ฯลฯ เป็นการศึกษาชั้นสูงที่มีเป้าหมายในการบ่มสร้างทั้งทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบัน และทุนสัญลักษณ์ให้กับผู้เรียน ความรู้เฉพาะทางหรือวิชาชีพเฉพาะทางที่ผู้จบการศึกษาได้มาจะกลายเป็นทุนที่อยู่ในรูปฮาบิตุสที่จะทำให้บุคคลคนนั้นกลายเป็นชนชั้นนำในด้านนั้นๆ เช่น นักการเมือง ศิลปิน นักธุรกิจ ฯลฯ (Bourdieu, 1998b: 273, 280-285)

สำหรับสังคมไทย การศึกษาในทุกระดับชั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นทุนสัญลักษณ์ ทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมให้กับเด็กนักเรียน การศึกษาของบุตรหลานชนชั้นนำไทยจะต้องจบการศึกษาจากต่างประเทศ และโดยมากมักเริ่มต้นการศึกษาจากต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา และศึกษาต่อจนจบระดับปริญญาตรีและหรือปริญญาโท ทุนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับชนชั้นนำที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ คือ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างดีเยี่ยม และการได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่จะกลายเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในตัว เช่น ความสามารถในการกีฬา ที่คุณไทได้เรียนรู้ในการกีฬาอย่างมากและมีคิอื่น ๆ ของกีฬา เช่น ความอดทน การเรียนรู้ที่จะเอาใจขณะตนเองก่อนที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้ ฯลฯ มาปรับใช้ในชีวิตได้อย่างน่าสนใจ หรือแม้แต่การฝึกการตระหนักรู้ว่าตนเองอยู่ในตำแหน่งใดของสังคม ดังที่หม่อมเจ้าภิศเคศ รัชนี้ได้กล่าวไว้ผ่านการแต่งกาย และการกีฬา

ชนชั้นนำไทยที่เป็นนักเรียนนอกรุ่นแรกๆ ที่จบการศึกษาจากประเทศแถบยุโรป ส่วนใหญ่จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษที่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองผู้ดีที่มีทุนวัฒนธรรมของชนชั้นสูงอยู่มาก ชนชั้นนำไทยรุ่นแรกๆ นอกจากเจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่เป็นพระโอรสของรัชกาลที่ห้า ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ คือ บุตรขุนนางคนสำคัญๆ และมีทุนเศรษฐกิจมาก พ่อค้าขุนนางชาวจีนที่มีทุนเศรษฐกิจมากพอที่จะส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ขุนนางข้าราชการที่มีทุนเศรษฐกิจในปริมาณหนึ่งและมีความสามารถสอบชิงทุนไปศึกษาต่างประเทศได้ นักการเมืองและปัญญาชนที่มีทุนเศรษฐกิจมาก จึงมักส่งบุตรหลานไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงเกิดขึ้นหลังประเทศในแถบยุโรป เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ถูกก่อตั้งโดยศิษย์เก่าจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ชนชั้นนำไทยจึงเริ่มส่งบุตรหลานไปศึกษาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คือ รุ่นที่สอง รุ่นที่สาม เป็นต้นมา

เมื่อชนชั้นนำรุ่นแรกๆ จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ก็มักส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษาศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกับตน เช่น บิดาคณบดีของมหาวิทยาลัยจากโรงเรียนมัธยมที่มีชื่อเสียงของประเทศอังกฤษและของโลก คุณชายเทพ และพี่น้องผู้ชายของคุณชายเทพทุกคน ก็จบจากสถานศึกษาเดียวกันนี้ทั้งหมด รวมทั้งบุตรชายของคุณชายเทพด้วย พี่สาวของคุณชายเทพก็เข้ารับการศึกษาศึกษาจากโรงเรียนประจำในต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมเช่นกัน การใช้ยุทธศาสตร์การศึกษาในการผลิตซ้ำในแง่นี้ จึงเป็นความตั้งใจที่ผู้เลือกคือบิดามารดาแน่ใจแล้วว่าอัตรา

แลกเปลี่ยนที่ครอบครัวต้องเสียให้กับโรงเรียนรวมทั้งระยะเวลาอันยาวนานในการสร้างและสั่งสมทุน จะคุ้มค้ำกับทุนที่บุตรหลานและครอบครัวจะได้รับตอบแทนกลับมา ในระดับอุดมศึกษาคุณชายเทพเข้าศึกษายังสถานศึกษาเดียวกันกับบิดา แม้คุณชายเทพสามารถสอบเข้าได้ แต่เหตุผลหนึ่งที่เลือกเข้าศึกษายังสถานศึกษาแห่งนั้นเป็นเพราะมารดาของคุณเทพกล่าวว่ายากให้มีบุตรสักคนที่จบสถานศึกษาเดียวกันกับบิดา และสำหรับบุตรชายคุณเทพแม้จะไม่ได้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่เดียวกับบิดาและคุณปู่ แต่ก็จบจากสถานศึกษาที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน สำหรับคุณไทและคุณหนึ่งแม้จะไม่ได้เข้าศึกษาระดับมัธยมในสถาบันการศึกษาเดียวกันกับบิดา แต่ก็ถูกส่งไปศึกษาต่อต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยม โดยคุณหนึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเดียวกันกับบิดา คุณหญิงวันก็เช่นเดียวกันถูกส่งไปศึกษาต่อยังต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมเหมือนกับพี่น้องผู้ชายที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยม หรือหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี พระบิดาของท่านก็ส่งบุตรชายไปศึกษาต่อยังต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมทุกคน และหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เช่นเดียวกันกับพระบิดาของท่าน แบบแผนการจัดการศึกษาให้กับบุตรของชนชั้นนำไทยที่มีทุนเศรษฐกิจมาก คือ การส่งบุตรทุกคนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเพศชายเท่านั้น หรือจะต้องเป็นบุตรชายคนโตเท่านั้น อันเป็นแบบแผนเดียวกันกับที่รัชกาลที่ห้าทรงปฏิบัติกับพระราชโอรสทุกพระองค์

นอกจากการส่งบุตรหลานไปศึกษายังประเทศแถบตะวันตก การส่งบุตรหลานไปศึกษาต่างประเทศใกล้เคียง เช่น ฮองกง สิงคโปร์ ก็เป็นที่นิยมโดยเฉพาะนักธุรกิจชาวจีน ชนชั้นนำที่มีทุนเศรษฐกิจไม่มากพอที่จะส่งบุตรหลานไปศึกษาต่างประเทศ สถาบันการศึกษาชั้นนำที่จัดได้ว่าเป็นแหล่งผลิตข้าทูลวณธรรมและชนชั้นนำ ได้แก่ โรงเรียนผยอง เป็นโรงเรียนจีนที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตเจ้าสัว หากเป็นโรงเรียนมิชชันนารี เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน โรงเรียนเซนต์คาเบรียล ฯลฯ หากเป็นโรงเรียนรัฐบาล เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ฯลฯ ซึ่งพลเอกภักดีและพี่น้องผู้ชายทุกคนก็จบการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนมิชชันนารีที่เดียวกัน

ค่านิยมและการตระหนักในความสำคัญของการไปศึกษาต่างประเทศ ไม่ปรากฏแค่ชนชั้นนำของสังคมเท่านั้น ชนชั้นกลางที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็ยังคงส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ดังปรากฏในจดหมายของจางวางหรั่ง เศรษฐีเมืองฉะเชิงเทรา (น.ม.ส., 2543) ที่สร้างตัวจากความขยันแต่ไม่สามารถสืบตระกูลกลับไปได้ ที่มีต่อบุตรชายที่ไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ตอนหนึ่งของจดหมาย จางวางหรั่งได้ติติงการใช้จ่ายของบุตรชาย และสอนให้รู้จักใช้เงินอย่างกระหมัดกระหม่อม แสดงให้เห็นว่า การไปศึกษาต่อต่างประเทศจะต้องใช้ทุนเศรษฐกิจจำนวนมาก และทุนที่ใช้รวมถึงกรณีศึกษาล้วนแต่เป็นทุนส่วนตัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาระและความมั่งคั่งไปพร้อมๆ กัน

เมื่อการศึกษาในสถาบันการศึกษาชั้นนำ ที่ดี และ โดดเด่น จำเป็นต้องลงทุนมาก โดยเฉพาะ
 ทุนเศรษฐกิจและเวลา หากนับจากระดับมัธยมจนถึงระดับปริญญาตรีจะต้องใช้เวลาอย่างน้อยสิบปี
 ก็ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มเศรษฐีใหม่ที่มีทุนเศรษฐกิจมากแต่มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์น้อย
 จะสามารถแปลงทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางการศึกษา ทุนวัฒนธรรม และทุนสัญลักษณ์ให้กับบุตร
 ของตนได้อย่างทันทีทันใด เหตุหนึ่งเพราะการศึกษาต้องใช้เวลา อีกเหตุผลหนึ่งเพราะการมีทุน
 วัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์จะต้องได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคมให้มีตำแหน่งในสนามด้วย
 กลุ่มนายทุนเศรษฐีใหม่ที่ต้องการเข้าไปรวมกลุ่มในกลุ่มชนชั้นนำเดิมที่อยู่ในสนามที่เรียกกันว่ากลุ่ม
 ผู้ดีเก่า จะต้องใช้เวลาในการสร้างและสั่งสมทุนชนิดต่างๆ โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมอยู่ถึงสองหรือ
 สามรุ่นกว่าจะได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมและในสนามที่เข้าไปมีที่ต้องการเข้าไปมีตำแหน่ง

การใช้ยุทธศาสตร์การศึกษาของชนชั้นนำไทยเพื่อสร้างทุนวัฒนธรรมที่ถูกทำให้อยู่ในรูป
 สถาบันและทุนสัญลักษณ์กับการใช้ยุทธศาสตร์นี้เพื่อการผลิตซ้ำของบุรุษดีเออ โดยภาพรวมไม่
 แตกต่างกันนักโดยเฉพาะในแง่ของการให้คุณค่ากับสถานศึกษา และทุนเศรษฐกิจที่จะต้องถูกใช้ไป
 อย่างมากในการสร้างและผลิตซ้ำบุตรหลานเพื่อให้มีทุนของชนชั้นนำ เมื่อการศึกษาในสถานศึกษา
 ที่มีชื่อเสียง โดดเด่นในระดับประเทศและระดับโลกต้องใช้ทุนเศรษฐกิจในปริมาณมาก กลุ่มคนที่มี
 ทุนเศรษฐกิจน้อยจึงถูกกีดกันไปโดยปริยาย กลุ่มคนที่ถูกสร้างและผลิตซ้ำด้วยยุทธศาสตร์การศึกษา
 จึงยังคงถูกผูกขาดอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำด้วยความร่วมมือของครอบครัว สถานศึกษา ค่านิยมของชน
 ชั้นนำ

สถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศ คือ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) ถูกก่อตั้ง
 ขึ้นมาโดยทหาร คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อเป็นแหล่งรวมสรรพกำลัง
 ของทหารและข้าราชการพลเรือน และเป็นสถานที่ในการแปลงและเพิ่มพูนทุน โดยใช้ทุนสัญลักษณ์
 ที่ตนเองมีจากอาชีพการงาน คือ ตำแหน่งหน้าที่การงาน เมื่อได้เข้าไปเป็นนักศึกษาแล้วก็ทำการ
 แปลงทุนที่ตนเองมีไปเป็นทุนทางสังคม ซึ่งข้าราชการที่มีตำแหน่งในราชการตามคุณสมบัติการ
 รับเข้าเป็นนักศึกษาของ วปอ. ก็จะใช้ทุนนี้ นำทางไปสู่การเป็นนักศึกษา วปอ. วปอ. จึงกลายเป็น
 แหล่งแปลงและสร้างทุนชั้นดีของชนชั้นนำไทย ซึ่งแตกต่างจากสถานศึกษาชั้นสูงในประเทศ
 ฝรั่งเศสที่มีเป้าหมายในการบ่มเพาะทางวิชาการให้กับกลุ่มคนที่มีทุนอื่นๆ ที่เหมาะสมและมีคุณค่า
 พร้อมทั้งจะก้าวเป็นชนชั้นนำในสนามนั้นๆ ดังที่คุณชายเทพได้กล่าวถึงเป้าหมายที่แอบแฝงไว้อย่าง
 แยกย่อยว่า ‘สาร’ ที่วปอ. ต้องการสื่อมายังนักศึกษาที่เป็นข้าราชการชั้นสูงและจะเป็นกำลังสำคัญของ
 ระบบราชการและของชาติในอนาคต คือ ความสำคัญของการมีกองกำลังทหาร และเหตุผลที่ฝ่าย
 กองทัพต้องเข้าไปมีบทบาทในเรื่องต่างๆ ‘สาร’ ที่ถูกส่งมายังนักศึกษาจากรุ่นสู่รุ่น ส่งผลต่อ
 สถานการณ์การเมืองไทยเป็นอย่างมาก และสารนี้ได้ทำให้นักศึกษาผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจได้ว่า
 เหตุใดทหารจึงยังคงมีความสำคัญและจะต้องมีบทบาทต่อการเมืองไทย และเหตุใดการเข้าสู่สนาม
 การเมืองของทหารจึงสามารถสร้างการยอมรับได้อยู่เสมอ แม้ปัจจุบันนักศึกษาที่เข้ารับการศึกษาจะ

ขยายกว้างออกไปยังกลุ่มนักธุรกิจ นักการเมือง และบุคคลทั่วไป จนถูกมองว่าเป็นเป้าหมายของ วปอ. ได้ถูกบิดเบือนไป แต่ก็เชื่อได้ว่าเป้าหมายที่แฝงอยู่ของ วปอ. ยังคงถูกส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นเสมอ

นอกเหนือจากสารที่ถูกส่งมาอย่างแบบยลนั้นแล้ว เครือข่ายทางสังคมคือ ความเป็นรุ่นเดียวกัน ความเป็นสถาบันเดียวกัน เป็นสิ่งที่นักศึกษาทุกคนจะได้มาเพื่อเสริมความมั่นคงในการเข้าไปมีตำแหน่งในฐานะชนชั้นนำทั้งในสนามและในพื้นที่ทางสังคม และเครือข่ายทางสังคมนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากกับนักเรียนที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ การไปศึกษาต่างประเทศตั้งแต่ระดับประถมปลายหรือระดับมัธยมจนกระทั่งจบปริญญาตรีหรือปริญญาโท ได้ทำให้นักเรียนขาดกลุ่มเพื่อนที่จะเป็นเครือข่ายทางสังคมในประเทศไทย การเข้าศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่เป็นแหล่งสร้างเสริมข่ายข่ายชั้นดี จึงทำหน้าที่เสริมเติมทุนทางสังคมให้กับบรรดานักเรียนนอกได้เป็นอย่างดี ดังที่คุณชายเทพกล่าวว่ วปอ. ช่วยทำให้มีเครือข่ายทั่วประเทศ และอย่างน้อยก็ได้รู้จักคนอื่นๆ อีกกระทรวงละคน ทั้งทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน หรือเช่นเดียวกับที่คุณไทกล่าวว่ การศึกษาที่ วปอ. ทำให้เข้าใจถึงความสำคัญของพวกพ้อง และเครือข่ายของคนไทย โดยที่ก่อนหน้านี้คุณไทไม่เคยให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เลย การการที่คุณไทได้เข้าไปเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการก็เพราะการมีเครือข่ายจาก วปอ. นี้เอง

เมื่อสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศไทยแตกต่างจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศฝรั่งเศส ทั้งเหตุผลของการก่อตั้ง เป้าหมายการจัดการศึกษาให้กับนักศึกษาทั้งชาติแ่งและแอบแฝง การทำหน้าที่และบทบาทของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่แสดงออกมาตั้งแต่ผลิตนักศึกษารุ่นแรกจนปัจจุบัน จึงถูกพิจารณาได้ว่าไม่ใช่แค่แหล่งการผลิตซ้ำของทุนทางการศึกษาของยุทธศาสตร์การศึกษาในแง่ของการสร้างและผลิตซ้ำทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน เพราะที่แท้จริง วปอ. คือสถาบันที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือของทหารในการแปลงทุนและสร้างทุนทางสังคมร่วมกับชนชั้นนำกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะข้าราชการพลเรือนในทุกกระทรวง ซึ่งก็คือการสร้างและผลิตซ้ำทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบันด้วยยุทธศาสตร์เชิงสถาบัน

2. *ยุทธศาสตร์การสมรส* เป็นยุทธศาสตร์ที่ต่อเนื่องจากยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม เพราะเป็นยุทธศาสตร์ที่ผู้ใช้จะต้องแน่ใจว่าการผลิตซ้ำทางชีววิทยาจะไม่ถูกคุกคาม และการสมรสนั้นจะไม่ล้มเหลว เพราะอย่างน้อยที่สุดการลงทุนในยุทธศาสตร์นี้จะต้องได้ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนหรือครอบครัวที่ต่างมีทุนชนิดต่างๆ เสมอกัน หรือมีทุนที่ต่างฝ่ายต่างยินยอมให้มีการเติมเต็มซึ่งกันและกัน การแต่งงานของชนชั้นนำ อาจเป็นการแต่งงานในกลุ่มชนชั้นนำเดียวกันหรือมีทุนคล้ายๆ กัน เช่น นักธุรกิจกับนักธุรกิจ ลูกหลานราชสกุลกับลูกหลานราชสกุล ปัญญาชนกับปัญญาชนหรือกับผู้ที่มีทุนด้านการศึกษาเหมือนกัน หรือการแต่งงานระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ เช่น คุณไทในฐานะชนชั้นนำกลุ่มนักธุรกิจแต่งงานกับลูกหลานราชสกุลที่มีทุนวัฒนธรรมและมีทุนสัญลักษณ์มาก

อย่างไรก็ตาม จากกรณีศึกษา พบว่าคุณชายเทพและคุณหญิงวันแต่งงานสองครั้ง แต่การแต่งงานใหม่ของคุณชายเทพไม่ได้หมายถึงความล้มเหลว เพราะการแต่งงานครั้งที่สองเกิดขึ้นและยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาสามปี อีกทั้งคู่สมรสของคุณชายเทพก็มีทั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ในระดับที่ใกล้เคียงกัน สำหรับคุณหญิงวันการสมรสครั้งแรกสิ้นสุดลงเนื่องจากคู่สมรสเสียชีวิต จึงไม่ถือเป็นความล้มเหลว และการสมรสครั้งที่สองก็เป็นการสมรสกับบุคคลที่มีทุนทุกชนิดและทุกประเภทใกล้เคียง

การที่ชนชั้นนำที่มีทุนในชนิดและปริมาณใกล้เคียงกันแต่งงานกัน อาจเป็นความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจที่จะได้มาซึ่งคู่สมรสที่มีคุณสมบัติเหล่านั้น แต่คู่สมรสของกรณีศึกษาและชนชั้นนำไทยที่ปรากฏโดยทั่วสอตรงกับข้อเสนอและมโนทัศน์ของบูร์ดิเยอที่ว่า การสมรสกับบุคคลที่มีทุนที่ใกล้เคียงกันก็เนื่องมาจาก*ฮาบิตูส*ของบุคคลที่ไม่ได้มีการบอกกล่าวหรือการสั่งสอนจากครอบครัวหรือสังคมโดยตรงว่าจะต้องเลือกคู่สมรสที่มีคุณสมบัติอย่างไร แต่*ฮาบิตูส*ที่ดำรงอยู่ภายในที่ดำรงอยู่ภายในและเกิดจากการที่บุคคลอยู่ในสนามโดยแต่ละสนามก็จะมีกฎ กติกา มารยาท วิถีปฏิบัติอยู่ ชนชั้นนำหรือกรณีศึกษาจึงต้องเล่นไปตามเกมเพื่อให้ตนเองและครอบครัวสามารถรักษาตำแหน่งการชี้นำในสังคมเอาไว้ได้

3. *ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม* ยุทธศาสตร์นี้จะถูกใช้เพื่อการรักษาทุนทางสังคมที่สร้างและสืบต่อมา เช่น ทุนทางสังคมที่เกิดจากสถานศึกษาไม่ว่าจะในระดับประถม-มัธยมที่มีความสัมพันธ์ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ แต่เกิดจากความเข้ากันได้ของนิสัยตั้งแต่สมัยเด็ก ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระดับนี้จึงแนบแน่น ทุนทางสังคมที่เกิดเมื่อครั้งที่ศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกัน และรู้สึกถึงความเป็นเพื่อนร่วมรุ่น ร่วมคณะ ร่วมมหาวิทยาลัยเดียวกัน และทุนทางสังคมที่เกิดเมื่อครั้งที่ศึกษาสถาบันการศึกษาระดับสูง คือ วปอ. เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่แต่ละคนเห็นถึงทุนชนิดและประเภทต่างๆ ที่เพื่อนร่วมรุ่นมี จึงพยายามรักษาความเป็นรุ่นเอาไว้ วิธีการปกติที่มักใช้กัน เช่น การนัดทานอาหาร การนัดเลี้ยงรุ่น การนัดเล่นกอล์ฟ การไปเที่ยวต่างจังหวัดด้วยกัน การส่งการ์ดในวันเกิด ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าการลงทุนเพื่อสร้างเครือข่ายเอาไว้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทันทีทันใด เช่น การที่คุณไทได้รับการชักชวนจากเพื่อนร่วมรุ่น วปอ. ที่ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรี ให้มาเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง เป็นต้น

ทุนทางสังคมนอกจากจะมาจากการศึกษาแล้ว ยังมาได้จากการแต่งงาน เช่น พ่อค้าขุนนางจีนในอดีตนอกจากจะสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ด้วยการถวายตัวบุตรสาวไปเป็นเจ้าจอมนางสนม ยังถวายตัวหรือบางครั้งถวายตัวบุตรชายไปเป็นมหาดเล็กด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้แน่ใจว่าความสัมพันธ์และตำแหน่งในสนามของตนจะแนบแน่นจะมั่นคงถาวรที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง เช่น การได้รับสัมปทานการจัดเก็บภาษีอากรต่างๆ หรือในช่วงต่อมาจะพบการแต่งงานในกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันเอง เช่น บุตรหลานจากตระกูลลำซำและตระกูลหวังหลีหลายคู่ที่แต่งงานด้วยกัน

เพื่อให้ความสัมพันธ์ทั้งของครอบครัวและธุรกิจมันคงยิ่งขึ้น หรือการทำงานด้วย เช่น การร่วมลงทุนในธุรกิจต่างๆ ร่วมกัน หรือด้วยมารยาททางสังคม เช่น การไปร่วมงานเปิดตัวสินค้า เปิดตัวธุรกิจใหม่ ไปร่วมงานแต่งงาน ฯลฯ ก็เป็นวิธีการที่จะถูกใช้เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม วิธีการต่างๆ ดังที่กล่าวมาอาจใช้เวลาสั้นบ้าง ยาวบ้าง ตั้งใจบ้าง ไม่ตั้งใจบ้าง แต่วิธีการต่างๆ ถือเป็น การลงทุนที่จำเป็นและต้องการความต่อเนื่อง ผลลัพธ์ของทุนที่ลงทุนไปอาจไม่ได้ตอบแทนกลับมา ในรูปเดิม แต่จะถูกเปลี่ยนรูปไปเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นและจะคงอยู่ไปยาวนาน อย่างไรก็ตาม รูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมไทย คือ การอุปถัมภ์ การคิดคำนวณการ แลกเปลี่ยน ชนิดและปริมาณของทุนที่จะถูกเปลี่ยนกลับ จึงอยู่บนพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์ด้วย ฉะนั้นการลงทุนทางสังคมเพื่อรักษาทุนทางสังคม จึงเป็นการลงทุนที่มีทุนชนิดอื่นๆ เป็นต้นทุนด้วย ยุทธศาสตร์ต่างๆ โดยมุ่งหวังให้เกิดการแลกเปลี่ยนได้อย่างทันทีทันใดเมื่อทำการระดม

4. *ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม* ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายในการทำให้การครอบงำ ของคนหรือของชนชั้นนั้นชอบธรรมและมีลักษณะที่เป็นธรรมชาติ (Bourdieu, 1998b: 274) หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เพื่อรักษาความอภิสิทธิ์ อุดมการณ์ครอบงำของตนเองหรือของกลุ่มตนเอง เอาไว้ (Bourdieu, 1998b: 266) ในสังคมไทยยุทธศาสตร์นี้ถูกใช้บ่อยครั้งด้วยการทำประโยชน์เพื่อ สังคม โดยเฉพาะกลุ่มนักธุรกิจที่มีทุนเศรษฐกิจมาก ถูกคนในสังคมหลายกลุ่มมองว่าร้ายจากการ หากำไรส่วนเกินจากสังคม วิธีการในอดีตที่นักธุรกิจชาวจีนทำ เช่น การตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือผู้ ยากไร้ เพื่อสนับสนุนการศึกษา การสร้างสะพานข้ามคลอง การสร้างวัด ฯลฯ ในปัจจุบันรูปแบบ อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น มีการทำประโยชน์ต่างๆ ผ่านมูลนิธิ การสร้างตึกในโรงเรียน โรงพยาบาล การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งของภาครัฐ ราชการ และเอกชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนของธุรกิจและมูลนิธิของธุรกิจไม่ได้ทำให้ได้มาแค่ความชอบธรรมในการดำรง สถานะในสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นการประชาสัมพันธ์และประกาศความโดดเด่นในด้านสังคม นอกเหนือจากด้านธุรกิจไปพร้อมๆ กันด้วย

นอกจากวิธีการข้างต้น การสัมภาษณ์กรณีศึกษาและการศึกษานุเคราะห์ชั้นนำที่กรณีศึกษาเอ่ย นามถึง ทำให้เห็นได้ว่า แนวกรีธาของชนชั้นนำที่ไม่ได้อาศัยทุนเศรษฐกิจสร้างความโดดเด่นให้กับ ตัวเองอย่างตรงไปตรงมา ด้วยเสื้อผ้าแบรนด์เนม เครื่องแต่งกายที่จะต้องมีการเพชรประดับ มากมาย การทำตัวไม่หุหุราฟูฟ่า การไม่ออกงานสังคมอย่างพริ้วเฟื้อ หรือแม้แต่การปฏิบัติธรรม และนำสิ่งที่ได้จากการปฏิบัติธรรมไปปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน เหล่านี้เป็นวิถีปฏิบัติที่ทำให้ความ เป็นชนชั้นนำดูเป็นธรรมชาติ ไม่โดดเด่นอย่างน่ารังเกียจจากสังคมทั่วไป และสามารถสร้างการ ยอมรับเพื่อการครอบงำได้อย่างแนบเนียน หรือก็คือด้วยการสร้างทุนสัญลักษณ์ที่แตกต่างจากคน ทั่วไป ดังที่บุร์ดิเอกล้อกล่าวถึงสภาพเช่นนี้ว่าเป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

5. *ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ* เป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจอย่างแท้จริง เป็นการ บริหารจัดการเกี่ยวกับทุนเศรษฐกิจที่มี ให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อประโยชน์ในการยืนยันและรักษาตำแหน่ง

ในสนาม และเพื่อให้เกิดความเพียงพอต่อการเปลี่ยนไปเป็นทุนชนิดอื่นๆ ได้ตลอดเวลา วิธีการสำหรับยุทธศาสตร์นี้อาจใช้เวลามากหรือน้อยก็ได้ตามแต่วิธีการ ยุทธศาสตร์นี้จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญในตัวเอง และมีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์อื่นๆ ด้วย เช่น ยุทธศาสตร์การศึกษา ยุทธศาสตร์การกำรงสถานะทางสังคม (Bourdieu, 1998b: 273, 279) วิธีการที่ชนชั้นนำไทยมักใช้คือ การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ คือ การซื้อที่ดินเก็บไว้ การทำธุรกิจ การขยายกิจการการค้าไปยังกิจการอื่นๆ หรือกิจการที่เกี่ยวข้องกับกิจการเดิม ที่จะแน่ใจได้ว่าการลงทุนนั้นๆ จะไม่สูญเปล่า พร้อมทั้งยังจะต้องสร้างมูลค่าให้อย่างมากอีกด้วย เห็นได้จากที่คุณชายเทพเมื่อเกษียณอายุราชการได้หันมาทำธุรกิจ เพราะการทำธุรกิจเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ทุนเศรษฐกิจที่มีอยู่เดิมงอกเงยขึ้นมาได้ ดังที่คุณชายเทพได้กล่าวว่า ท่านเป็นเจ้าของที่ดินอ่าววังก์รายที่สุด นอกจากการทำธุรกิจเอง การร่วมทุนกับนักธุรกิจคนอื่นๆ การลงทุนในพันธบัตร การเข้าซื้อหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ หรือแม้แต่การเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจไปเป็นของสะสมที่แน่ใจว่าเมื่อเวลาผ่านไป ราคาของของที่สะสมก็จะเพิ่มขึ้นไปด้วย ก็เป็นแนวทางที่กระทำกัน อย่างไรก็ตามข้อมูลในยุทธศาสตร์นี้หาได้ยากกว่ายุทธศาสตร์อื่นว่าชนชั้นนำแต่ละคนบริหารจัดการทุนเศรษฐกิจของตนอย่างไรบ้าง เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และเป็นประเด็นที่ชนชั้นนำที่มีทุนวัฒนธรรมมากไม่ได้ให้ความสำคัญที่จำเป็นต้องแจกแจงเพื่อแสดงความเป็นชนชั้นนำ

6. *ยุทธศาสตร์การสืบทอดมรดก* บูร์ดิเยอเสนอว่า การสืบทอดมรดกจะต้องมีกระบวนการหรือวิธีการที่มีเป้าหมายที่จะเป็นการรับรองได้ว่าการส่งผ่านมรดกจากรุ่นสู่รุ่นจะสูญเสียน้อยที่สุด วิธีการนั้นอาจเป็นวิธีการที่คนรุ่นก่อนๆ กระทำกันมาเป็นประเพณี ตามกฎหมาย หรืออาจใช้เล่ห์เหลี่ยม กลโกงซึ่งจะเป็นการลงทุนที่จะต้องถูกพิจารณาแล้วว่าคุ้มที่จะลงทุน และจะต้องมีผลเสียหรือมีการคดหล่นลงข้างทางหรือระหว่างทางน้อยที่สุด ชนชั้นนำสามารถใช้วิธีการใดๆ ก็ได้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว (Bourdieu, 1998b: 273) หมายความว่า เมื่อเป้าหมายคือการสืบทอดมรดกหรือก็คือการสืบทอดความเป็นชนชั้นนำ การรักษาดำแหน่งในสนามและในพื้นที่ทางสังคม วิธีการเพื่อการสืบทอดทุนจึงถูกระดมมาใช้ และจะต้องถูกวางแผนมาเป็นอย่างดี และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายจึงสามารถระดมเอายุทธศาสตร์อื่นๆ มาใช้ร่วมด้วยผ่านกลไกที่เป็นสถาบันที่สำคัญ คือ ครอบครัวและสถานศึกษา ในสังคมไทยการสืบทอดมรดกโดยเฉพาะการสืบทอดทุนเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ไม่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ไม่ว่ายุคใดสมัยใดจะถูกจำกัดอยู่เฉพาะเพศชายเท่านั้น หากพิจารณาการศึกษานักธุรกิจ 55 ตระกูล ก็พบว่า มีผู้หญิงเพียงสองคนที่เป็นผู้สร้างธุรกิจด้วยตนเอง คือ ท่านผู้หญิงชนัตต์ ปิยะอุย และคุณหญิงประภา วิริยะประไพกิจ การสร้างทุนชนิดนี้ก็เป็นการสร้างจะทุนของตนเองทั้งสิ้น และหากพิจารณาผู้สืบทอดธุรกิจ จะพบว่า มีเพียงตระกูลเดียวอีกเช่นกันที่ผู้หญิงเป็นผู้สืบทอดธุรกิจ คือ ตระกูลอัมพขุ เจ้าของศูนย์การค้าขนาดใหญ่ในประเทศไทย สำหรับกรณีศึกษาที่เป็นเพศหญิงทั้งสองราย พบว่า บิดาคุณปาน มีภรรยาหลายคน ส่งผลต่อการควบคุมทุนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คุณปานเองซึ่งเป็นบุตรนอกจากจะไม่ได้สืบทอดทุนทางเศรษฐกิจของตระกูล

ซึ่งเป็นมรดกจากบิดาแล้ว ทุนวัฒนธรรมที่ตระกูลมีอยู่มากก็ยังไม่ได้ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในผู้รับหน้าที่สืบทอด หากแต่การสืบทอดที่คุณปานได้รับมานั้น เป็นการสืบทอดที่ดำรงอยู่ในรูป*ฮาบิตุส* ที่เป็นการค่อยๆ สะสมไปเรื่อยๆ อยู่ในความคิด จิตใจ และอุดมการณ์

สำหรับการสืบทอดทุนเศรษฐกิจ แม้บูร์ดิเยอจะกล่าวว่าสามารถใช้กลโกง ใช้เล่ห์เหลี่ยมได้ แต่ในสังคมไทย ชนชั้นนำมีลักษณะที่ผูกติดกับสถาบันกษัตริย์ คือ มีตำแหน่งในสนามสถาบันกษัตริย์ รวมกับการมีศาสนาพุทธเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งการกระทำของผู้ที่มีจิตสำนึกที่ดี ฉะนั้น แม้ชนชั้นนำจะมีช่องทางของกลโกงอยู่ตรงหน้า ชนชั้นนำผู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างการเพิ่มขึ้นของทุนกับการรักษาตำแหน่งของตนและของตระกูลในสนามต่างๆ และในพื้นที่ทางสังคม โดยปกติ กลุ่มบุคคลที่จัดเป็นชนชั้นนำมักเลือกที่จะรักษาตำแหน่งในสนามเอาไว้ เพราะตำแหน่งในสนาม คือ หนึ่งในสิ่งที่จะต้องสืบทอดต่อไปยังลูกหลาน อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจ บ่งบอกความจงรักภักดีของตระกูลต่อสถาบันกษัตริย์ และแสดงให้เห็นถึงการมีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและหายากด้วย การสร้างและสืบทอดมรดกด้วยกลโกง จึงเป็นสิ่งที่กลุ่มเศรษฐีใหม่ผู้มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์น้อยหรือไม่มีเลยกระทำกัน เพื่อการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจและใช้ทุนเศรษฐกิจนี้ก้าวไปสู่การมีตำแหน่งในวงสังคม การมีตำแหน่งในวงสังคมหรือในสังคมไฮโซไฮซีดี คนที่มีตำแหน่งมาก่อนจะสร้างการแบ่งแยกอย่างไม่เป็นรูปธรรมจากทุนสัญลักษณ์และทุนวัฒนธรรม

เมื่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้ คือไม่ให้เกิดการแบ่งสิ่งที่เป็นมรดกที่จะถูกสืบทอดต่อไป (Bourdieu, 1998b:279) แต่ครอบครัวยุคชนชั้นนำไทยไม่มีเป้าหมายที่จะควบคุมจำนวนบุตร (ดังจะกล่าวในยุทธศาสตร์ต่อไป) เพื่อกำหนดผู้สืบมรดกให้มีจำนวนน้อยที่สุด ยุทธศาสตร์นี้ก็แทบไม่มีความหมายเช่นเดียวกับยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร

7. *ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร* สำหรับบูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1998b: 273, 278-279) การใช้ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายเพื่อลดจำนวนบุตรหลานที่จะเกิดมาเพื่อสืบทอดมรดก ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มรดกที่มีนั้นกระจัดกระจายออกไป กล่าวคือ โดยปกติจำนวนบุตรหลานรุ่นที่หนึ่งสามารถมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในรุ่นที่สอง จำนวนบุตรหลานที่มากขึ้นส่งผลต่อการจัดสรรมรดกอย่างมาก และหากลูกหลานในรุ่นต่อไป คือ รุ่นที่สาม รุ่นที่สี่ มีจำนวนบุตรหลานที่เพิ่มขึ้นโดยไม่มีการควบคุมมรดกหรือทุนของตระกูลที่จะสืบทอดไปย่อมกระจัดกระจายออกไป สภาพเช่นนี้ไม่ใช่สภาพที่ปรารถนาของชนชั้นนำตามความคิดของบูร์ดิเยอ(Bourdieu, 1998b: 273) ฉะนั้นชนชั้นนำจึงต้องวางแผนล่วงหน้ามาเป็นอย่างดีว่าจะจัดทุนที่มีไปยังรุ่นต่อไปอย่างไร ไม่ให้เกิดการกระจัดกระจายขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาตำแหน่งชนชั้นนำในสังคมเอาไว้ได้ วิธีการสำหรับยุทธศาสตร์นี้แบ่งออกเป็นสองวิธี วิธีแรก คือ การควบคุมจำนวนการเกิดของบุตรหลาน คือการวางแผนครอบครัวยุคหนึ่งบุตรเพียงหนึ่งหรือสองคน หรืออีกวิธีหนึ่ง คือการเลือกที่ไม่แต่งงาน เพื่อเป็นการตัดตอนความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต พร้อมกันนั้นยังเป็นการรักษาสถานะชนชั้นนำเอาไว้กับตัวได้อย่างดี

เชื่อมอีกด้วย สองวิธีนี้จะทำให้ไม่เกิดการผลิตซ้ำในทางชีววิทยาหรือไม่เกิดมากเกินไป ดังนี้แล้วชนชั้นนำที่มีทุนอยู่เป็นจำนวนมากก็จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างโดดเด่นและไม่เกิดการปะปนกับกลุ่มอื่นๆ คือ ยังสามารถรักษาความโดดเด่นและความบริสุทธิ์ของตระกูลชั้นนำเอาไว้ได้

สำหรับสังคมไทย ในอดีตพระมหากษัตริย์มีภรรยามากถึงเจ้าจอม นางสนม เช่น รัชกาลที่สี่ทรงมีพระอัครมเหสีหนึ่งองค์ พระมเหสีสองพระองค์ เจ้าจอมมารดาสามสิบสามคน และเจ้าจอมเก้าคน ขุนนางก็เช่นเดียวกันมักมีภรรยาหลาย เช่น เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา มีภรรยารวมทั้งสิ้น 9 คน (ชมรมสายสกุลขุนนาง, 2542: 4) สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ มีภรรยาทั้งสิ้น 24 คน (ชมรมสายสกุลขุนนาง, 2542: 11) สำหรับพ่อค้านายทุนจีนที่อพยพย้ายถิ่นฐานจากประเทศจีนมายังประเทศไทยมักมีภรรยาสองคน คนแรกเป็นภรรยาจากเมื่อครั้งที่อยู่เมืองจีน และอีกคนเป็นภรรยาคนไทยที่ชอบพอกันเมื่อมาลงหลักปักฐานในไทยแล้ว เมื่อเป็นดังนี้กลุ่มคนที่จัดเป็นชนชั้นนำของไทยในด้านต่างๆ จึงมักมีลูกมาก ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตรจึงไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการควบคุมการเกิดและการกระจายทุนของกลุ่มชนชั้นนำ การไม่ควบคุมจำนวนบุตรมีผลต่อการรักษาการครอบงำของตระกูลของชนชั้นนำไว้ เห็นได้จากตระกูลขุนนางที่เคยมีทุนและอำนาจมากในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แต่เมื่อการรูปแบบการปกครองเปลี่ยนไปบวกกับการที่ลูกหลานของตระกูลมีมาก กระจายกระจาย การรักษาความเป็นตระกูลชั้นนำในสังคมไทยจึงลดลง เหลือเพียงลูกหลานของตระกูลบางสายเท่านั้นที่ยังอยู่มีตำแหน่งสำคัญในสนามระบบราชการและสนามสถาบันกษัตริย์อยู่ เช่น พลเอก บรรจบ ขุนนาง

สำหรับกรณีศึกษา ไม่ปรากฏว่ามีการใช้ยุทธศาสตร์นี้เพื่อการควบคุมจำนวนบุตรและเพื่อควบคุมการกระจายทุน จะมีเพียงหากบุตรคนแรกเป็นผู้หญิง กรณีศึกษาก็จะรองจนกว่าจะมีลูกผู้ชาย เช่น คุณปาน คุณชายเทพ คุณไท คุณหนึ่ง อย่างไรก็ตามอาจมองได้ว่าเป็นค่านิยมที่จะมีลูกให้ครบทั้งสองเพศ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากพลเอกภักดีที่มีบุตรสาวสองคนจะเห็นได้ชัดเจนเพราะพลเอกภักดีต้องการมีบุตรชายสักคนแต่เนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพของภรรยาจึงไม่สามารถมีบุตรอีกได้ สำหรับคุณหญิงวันที่บุตรคนแรกเป็นผู้ชาย และบุตรอีกสามคนเป็นผู้หญิง ถือเป็นกรณีพิเศษยุทธศาสตร์นี้อย่างสิ้นเชิง เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่ายุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตรไม่ใช่ยุทธศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สำหรับบุรุษิเออยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำทั้งเจ็ดวนเวียนอยู่ในวงจรชีวิตของชนชั้นนำในลักษณะที่เกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกันตลอดเวลา โดยวงจรชีวิตนั้นเป็นวงจรที่ไม่สามารถย้อนกลับได้ ยุทธศาสตร์ทั้งเจ็ดจึงมีความสำคัญในลักษณะที่เป็นการเชื่อมต่อกันตามลำดับเวลา (Bourdieu, 1998b: 274) เมื่อพิจารณายุทธศาสตร์การผลิตซ้ำกับสังคมไทยพบว่า มีความแตกต่างกันปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างในยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำกับมโนทัศน์ของบุรุษิเออ

ประการแรก คือ การแต่งงานของชายไทยโดยเฉพาะชายที่อยู่ในสังคมชั้นสูงและมีทุนเศรษฐกิจมากไม่ได้มีภรรยาแค่คนเดียว ทำให้ไม่สามารถควบคุมจำนวนบุตรได้ ส่งผลให้ทุนหรือมรดกกระจุกกระจายยากต่อการรักษาการผูกขาดความเป็นชนชั้นนำเอาไว้ได้ แม้การสืบทอดทุนทางเศรษฐกิจจะประสบปัญหาแต่ก็พบว่า การมีบุตรจำนวนมาก โดยเฉพาะหากเป็นผู้หญิงจะมีผลคือชนชั้นนำในแง่ของการช่วยผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมของชนชั้นและช่วยสร้างการครอบงำให้เกิดการกระจายไปในคนหมู่มาก หรือก็คือช่วยในการสร้างความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

ประการที่สองคือ อิทธิพลของศาสนาพุทธ ในแง่ที่พิจารณาจากวิถีชีวิตของกรณีศึกษา แม้จะพบว่าศาสนามีอิทธิพลต่อเพศหญิงมากกว่าเพศชาย แต่ก็เชื่อได้ว่าศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อเพศชาย โดยเฉพาะกับช่วงอายุที่มากกว่าหกสิบปีผ่านยุทธศาสตร์การดำรงสถานะในสังคม เห็นได้จากที่ คุณชายเทพและพลเอกภักดี ปฏิเสธการมีของสะสมอันเป็นสิ่งที่แสดงถึงทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม

ประการที่สาม คือ ระบบอุปถัมภ์ ที่แฝงตัวอยู่ใน*ฮาบิตุส*ของคนไทย และดำเนินไปผ่านยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำต่างๆ

และประการสุดท้าย คือ การมีสถาบันกษัตริย์ ที่เป็นแหล่งทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและหายาก ชนชั้นนำจึงพยายามแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนที่หายากดังกล่าวผ่านยุทธศาสตร์ผลิตซ้ำต่างๆ เช่น ยุทธศาสตร์การแต่งงาน ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม เป็นต้น

ดังได้กล่าวไปข้างต้นถึงวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่ถูกสร้างและถูกทำให้เป็นสถาบันจากกลุ่มข้าราชการทหาร และข้าราชการพลเรือน ผ่านยุทธศาสตร์การศึกษาและยุทธศาสตร์เชิงสถาบัน ในสังคมไทยนอกจากสถาบันการศึกษาที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน สถาบันกษัตริย์ยังมีลักษณะเป็นสถาบันด้วย โดยทุนที่สถาบันกษัตริย์สร้างและผลิตซ้ำให้กับคนที่มีตำแหน่งในสนามคือ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของ*ฮาบิตุส* เช่น การพูดคำราชาศัพท์ การรู้จักระเบียบประเพณีในวัง ความรู้สึกรัก เคารพ เทิดทูน ความจงรักภักดีในสถาบันกษัตริย์ ความผูกพันต่อสถาบันกษัตริย์ ฯลฯ ทุนวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน เช่น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ฯลฯ ทุนสัญลักษณ์ เช่น คำนำหน้าชื่อ นามสกุลที่มี ณ อยุธยา ต่อท้าย ตำแหน่งการทำงาน เช่น องคมนตรี เลขการโครงการหลวง ฯลฯ การได้มาซึ่งทุนเหล่านี้ซึ่งหายากมาได้หลายวิธี จากกรณีศึกษาทั้งทนาย คุณปานและคุณชายเทพเป็นลูกหลานราชสกุล นอกจากการแสดงออกด้วยทุนสัญลักษณ์ คือ คำนำหน้าชื่อ และนามสกุล การแสดงออกซึ่งทุนชนิดอื่น โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมอันหมายถึงการเป็นส่วนหนึ่งในสนามสถาบันกษัตริย์ คือ การทำงานรับใช้สังคม ดังที่คุณปานทำงานเป็นนักพัฒนา นักเคลื่อนไหว และนักการเมือง และคุณชายเทพที่รับราชการ เพื่อประโยชน์ของสังคมซึ่งถือเป็นภาระกิจของลูกหลานราชสกุลทุกคน การแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ก็สามารถทำได้ดังที่คุณปานและคุณชายเทพกระทำ

นอกจากนี้แล้ว การแสดงถึงการมีทุนวัฒนธรรมที่ผูกพันกับสถาบันกษัตริย์ก็อาจแสดงออกได้ด้วยการทำงานรับใช้ใกล้ชิดคั้งที่บรรพบุรุษเคยกระทำมา หรือด้วยการตระหนักรู้ตลอดเวลาในการกระทำการต่างๆ ดังเช่น พลเอกภักดีที่วางแนวทางการดำเนินชีวิตทางการเมืองให้เข้าใกล้กับเงื่อนไขของสถาบันกษัตริย์ในทางการเมือง ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายการเมืองใด เห็นได้จากที่พลเอกภักดีได้กล่าวถึงการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่า ตำแหน่งทางการเมืองที่เคยดำรงตำแหน่งมาแล้วแล้วแต่ได้รับแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น ไม่ใช่ได้รับแต่งตั้งจากประธานรัฐสภา หรือหากมีพรรคการเมืองอ้างชื่อพลเอกภักดีว่าเป็นกรรมการพรรค หรือที่ปรึกษาพรรค พลเอกจะตอบคำถามบุคคลต่างๆ ว่า เขาพูด แต่ไม่ใช่พลเอกภักดีพูด การแสดงออกต่างๆ ของพลเอกภักดีเป็นการแสดงให้เห็นถึงการวางตำแหน่งของตนเองทางการเมืองให้เหนือกว่านักการเมืองทั่วไป อีกทั้งการที่พลเอกภักดีและพี่น้องได้ทำงานรับใช้ใกล้ชิด ก็ถือเป็นภารกิจของตระกูลที่สำคัญที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ที่การวางตัวในด้านอื่นๆ เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีเป็นสิ่งจำเป็น

อีกรูปแบบของการแสดงออกถึงความใกล้ชิด เช่น คุณไทที่แต่งงานกับลูกหลานราชสกุล และได้เรียนรู้ในทุนวัฒนธรรมที่หายาก และแสดงออกด้วยการปฏิบัติ ดังเช่นที่คุณไทได้กล่าวว่าได้เคยร่วมโต๊ะเสวยมาแล้ว นอกจากนี้บรรพบุรุษของคุณไทเคยรับใช้ใกล้ชิดสถาบันกษัตริย์ ภารกิจของตระกูล พระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งก็มีหุ่นอยู่ ความสัมพันธ์ที่มีจึงไม่ใช่แค่การแต่งงานกับราชสกุล การกระทำต่างๆ ของคุณไทและคนอื่นๆ ในตระกูล เช่น การสร้างตึก หรือสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่โดยที่ไม่มีชื่อของตระกูลบนวัตถุชิ้นนั้น หรือไม่แม้แต่โฆษณา ก็เป็นสิ่งปกติที่คนรุ่นก่อนๆ กระทำกันมา เพราะเป็นสิ่งที่คุณไทกล่าวไว้ว่าทำเพื่อตอบแทนราชวงศ์ ไม่ใช่เพื่อประโยชน์อื่นใดอีกรูปแบบคือ การใช้ความสามารถ เช่น คุณหญิงวันที่สามีคนแรกเป็นแพทย์ประจำพระองค์ ก็มีหน้าที่ทำให้คุณหญิงวันที่มีโอกาสได้เข้าใกล้สถาบันกษัตริย์ แต่สำหรับคุณหญิงวันที่เอง ความสามารถทางภาษาได้ทำให้คุณหญิงวันที่มีโอกาสรับใช้ และแสดงความจงรักภักดีอันนำไปสู่การมีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่หาได้ยากนี้

สำหรับสถาบันกษัตริย์ ยุทธศาสตร์เชิงสถาบันที่นำไปสู่การผลิตซ้ำทุน สามารถแสดงออกได้หลายวิธี แต่ละวิธีการทำให้บุคคลนั้นๆ มีทุนที่แตกต่างและโดดเด่นกว่าคนอื่นในสนาม และยังช่วยทำให้สถาบันกษัตริย์ดำรงรักษาความเป็นสถาบันผ่านกลุ่มชนชั้นนำเหล่านี้ ด้วยทุนที่อยู่ในรูปฮาบิตุสที่มีความความคงทนถาวร เปลี่ยนแปลงได้ยาก คือ ‘ความจงรักภักดี’

สำหรับการอธิบายชนชั้นนำด้วยการนิยามแบบที่บูร์ดิเยอนิยามไว้ว่า จะต้องเป็นคนที่มียศนามสกุล หรือสัญลักษณ์ต่อท้ายที่จะทำให้อ้างไปถึงการมีชื่อเสียงในสังคมได้ ทำให้สามารถเข้าใจถึงคุณสมบัติของการเป็นชนชั้นนำได้เป็นอย่างดี แต่การเข้าใจตามการนิยามนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมได้ประทับรับรองแล้วว่าบุคคลนั้นคือชนชั้นนำ รับรองสัญลักษณ์นั้นๆ แล้ว อย่างไรก็ตามในบางสังคมอาจยังมีชนชั้นนำในสนามอื่นที่สังคมยังไม่ประทับรับรอง เพราะไม่มีชื่อหรือตำแหน่งอยู่ใน

พื้นที่ทางสังคม หรือไม่ได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาชั้นนำ หรือบางคนอาจไม่เคยผ่านกระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรมจากสถานศึกษาเลย เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดีแต่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย หรือบางคนถึงแม้จะมีตำแหน่งในพื้นที่ทางสังคมจากชื่อและนามสกุล แต่ไม่เคยผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียน จะมีก็เพียงการอบรมจากในรั้วในวัง

ดังนั้นสำหรับการศึกษาชนชั้นนำไทยด้วยมโนทัศน์ของบูร์ดิเยอ จึงมีความยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดสนามที่มีในสังคมไทย ใครคือชนชั้นนำในแต่ละสนาม เกณฑ์ในการพิจารณาบุคคลที่สมควรเป็นชนชั้นนำ เกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อกำหนดตำแหน่งของชนชั้นนำแต่ละคนในสนาม ทุนที่เป็นองค์ประกอบของชนชั้นนำแต่ละกลุ่ม องค์ประกอบของทุนแต่ละชนิดภายใต้บริบทสังคมไทย รสนิยมของชนชั้นนำไทยเมื่อพิจารณาร่วมกับอิทธิพลของศาสนาพุทธ เจื่อนใจในการพิจารณาว่าใครควรอยู่ในตำแหน่งของการครอบงำ รวมถึงการพิสูจน์ด้วยว่าผู้ที่อยู่ในตำแหน่งครอบงำนั้น ได้ผลิตซ้ำการครอบงำหรือไม่ อย่างไร

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมด้วยมโนทัศน์ของบูร์ดิเยอที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันทั้งหมดเป็นเรื่องค่อนข้างยากโดยเฉพาะหากต้องการศึกษาภาพรวม เช่น การศึกษาลักษณะและรูปแบบของ ‘รสนิยม’ ในสังคมไทยเพื่อหาตำแหน่งให้กับรสนิยมแต่ละชนิด ‘อาชีพ’ ที่มีในสังคมไทยเพื่อหาตำแหน่งของอาชีพในพื้นที่สังคม ฯลฯ เนื่องจากต้องศึกษาทุนแต่ละชนิดอย่างละเอียด และต้องประเมินเพื่อให้คุณค่าทุนแต่ละชนิด แต่ละประเภท อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากรณีศึกษาในฐานะตัวอย่างชนชั้นนำ การศึกษาทุนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย หรือการศึกษาทุนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มคนรวยใหม่ เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างกับชนชั้นนำที่มีภาพลักษณ์ของความเรียบง่าย ความสมถะ ก็น่าจะแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงหรือความแตกต่างบางอย่างเห็นได้อย่างชัดเจน ถึงทัศนคติและแนวทางการใช้ชีวิตของชนชั้นนำในสังคมไทย และการให้คุณค่ากับทุนของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ว่ากรอบคิดของบูร์ดิเยอมีความเป็นสากลมากเพียงใด